

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

N. F. S. Grundtvigs Stilling

til

en Udtrædelse af Statskirken

og

„Kalkbrænderi-Forsamlingerne“.

Historisk oplyst af

Frederik Nygaard.

Nykjøbing paa Mors.

Hans Kr. Hovmøllers Forlag.

(Kjøbenhavn: *F. H. Eibes* Boghandel).

1882.

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri i Kolding ved *J. P. Løys.*

Fra 1. Adventssøndag efter Paaske 1822 til sidste (6.) Søndag efter Paaske 1826 var N. F. S. Grundtvig anden Præst ved Frelser's Kirke paa Kristianshavn. Han har selv skildret*), hvorledes han snart fandt Præstestillingen der med Altergangen i Flæng og med fraskiltes Vielse hartad utaalelig, især da han, langt fra at mærke der kom Liv i hans Tilhørere, fandt Livet forteret hos sig selv og fandt Tidens Ligegyldighed saa haardnakket som Grændels Moder Troldeheksen i Bjovulfs-Drape.

Da fik han først selv mer end Englebesøg, den Gang det „i et velsignet Øjeblik slog ham, at det mageløse Vidnesbyrd, han saa møjsommelig ledte om i hele Aandens Verden, det gjennemlød som en Himmelrøst hele Tiden og Kristenheden i den apostoliske Trosbekjendelse ved Daaben“.**)

Grundtvig har siden hen mundtligt meddelt,***) at i de Dage, han stod i Begreb med at tage til Gjenmæle mod Vantroens Angreb paa Kirken og

*) „Kirkespejl“, Side 382.

**) Smst., Side 385.

***) Grundtvig har blandt andre meddelt Gunni Busck sin Drøm og denne atter V. Birkedal.

havde begyndt at fæste sit Øje paa den apostoliske Trosbekjendelse, som Vaabnet, der er givet til Sejr, men ligesom et Øjeblik var tvivlraadig, da havde han en mærkelig Drøm om Natten. Han drømte nemlig, at han spillede Skak. Hans Parti gik stadigt tilbage, og til sidst saa han, at i et Par Træk vilde han blive mat. Da slog han Øjnene op paa sin Modspiller og kjendte, at det var Djævelen. Han gyste. Men i det samme stod en lys Skikkelse ved hans Side, bøjede sig ned over Skakbrættet og gjorde et Træk for Grundtvig. Derved vendtes Spillet fuldstændigt til hans Fordel. I det samme vaagnede Grundtvig og følte sig straks styrket i den Overbevisning, at det Træk, som Herren vilde, der nu skulde gjøres mod hans Kirkes Modstandere, det var at pege paa Trosbekjendelsen i Daaben.

Grundtvig blev snart fuldelig overbevist om Herrens Vilje i dette Stykke. Og fra det Øjeblik „maatte det være hans eneste Kirkesorg at faa alle dem, der havde Hjærte til at tro paa Jesus Kristus, til at fæste deres kristne Tro til Herrens Munds-Ord som Livs-Ordet ved hans egne Indstiftelser, og frem for alt til Tro's-Ordet ved Daaben, som Herrens og Menighedens sammensmæltede Vidnesbyrd“.*)

Grundtvig fik da ogsaa Lykke til ved sit Vidnesbyrd fra Prædikestolen i de Dage at oplive

*) „Kirkespejl“, Side 386.

en lille Kreds af sine Tilhørere i den kristne Tro. Det kjendtes, da Kirkekampen begyndte. Og det viste sig, at han med rette havde givet sit Skrift imod Professor Clausens Vantro Navn af „Kirkens Gjenmæle“, „til Tegn paa, at Sagen ikke blot maatte interessere Theologerne, men alle de Kirkens Lemmer, der ikke alene er det af Navn“. Der var kun faa af de lærde, som straks kunde slutte sig til ham. Vi vil her blot nævne „den varmt følende og nidkjære Olding“, Præsten Hornsyld, som 1820 havde nedlagt sit Embede som Sognepræst i Assens paa Grund af de trykkende statskirkelige Forhold, den gamle Provst Engelbreth i Lyderslev og Frøslev, den unge Præst Gunn i Busck i Stifts-Bjergby og Mørke, den lærde Dr. Rudelbach og Magister Jakob Kristian Lindberg. Men des større var Kredsen af Lægfolk. Der var en Forsamling af disse, som havde haft sin Opbyggelse af „den sjældne, ja mageløse Ordets Tjener“. Og netop denne maatte dybt føle Savnet af Grundtvigs livlige Forkyndelse af Ordet, da han otte Dage før Pinse 1826, skjønt man havde beredt sig til at takke Herren for hans Ords Forkyndelse i vort Fædreland i de da henrundne tusende Aar, saa sig nødsaget til at nedlægge sit Embede som Præst i den danske Statskirke. I over fem Aar prædikede Grundtvig saa kun en eneste Gang i Hovedstaden.*)

*) „Tidsskrift for Kirke-Krønike og kristelig The-

Derved blev den kirkelige Stilling for Størsteparten af Grundtvigs Tilhørere fra Frelzers-Kirken, der just havde faaet Kirken kjær, helt fortvivlet. De kunde ikke finde en Præst i Hovedstaden, som de kunde sige enten sluttede sig til dem i hjærtelig Tro, eller kunde have deres fulde Tillid, eller af hvem de følte sig levende tiltalt. „Der var kort sagt ingen, som kunde erstatte dem Grundtvig, ingen, der prædikede som han vor Tro paa vort Modersmaal, ingen, der som han forkyndte det med det Liv og den Salvelse, ingen i den Renhed og med den Fuldstændighed, i det Omfang og med den Klarhed, i den Fylde og med den Kraft som han.“*)

Kongens Skriftefader, Slotspræsten Jakob Peter Mynster, havde ganske vist afgjørende nok udtalt sin kristelige Overbevisning. Han samlede da ogsaa om sin Prædikestol en stor Tilhørerkreds af den saakaldte dannede Stand, deriblandt enkelte af Grundtvigs Tilhørere. Men Grundtvigs Venner i det hele taget saa med rette paa ham med mistænksomme Øjne. Og ikke uden Grund gik det imellem dem, hvordan Mynster

ologi“ af W. A. Wexels 1833, Side 109. Det her citerede Stykke, som nedenfor jævnlig vil blive benyttet, er utvivlsomt skrevet af Siemonsen, Præst og Lærer ved den tyske Frederikskirke og Skole paa Kristianshavn.

*) „Nordisk Kirketidende“ af J. K. Lindberg 1836, Side 505.

i det skjulte arbejdede ivrigt imod Grundtvig, baade hos Biskoppen og hos Kongen. Enkelte danske kristne søgte Præsten Glahn ved Garnisonskirken. En lille Del af Grundtvigs gamle Tilhørerkreds slog sig derimod i de fem Venteaar tilfreds med den tyske Gudstjeneste i den tyske Frederikskirke paa Kristianshavn. Foruden den gamle Sognepræst Gøricke, var her tvende troende ordinerede Kateketer umiddelbart efter hinanden. Først Heinrich Egge, af hvem enkelte af Grundtvigs tidligere Tilhørere ret kunde opbygges, uagtet hele Gudstjenesten med Prædiken og Salmesang var paa Tysk. Men de vilde hellere her synge de gamle tyske Kjærnesange end de ny udvandede danske, saadan som de fandtes i „den evangeliske Salmebog“. Det er denne Egge, som Grundtvig kalder „den lutherske Præst“, som blev anklaget for Fanatisme af den gamle rationalistiske Universitetsprofessor Hornemann*). Egge blev imidlertid allerede 1827 afløst af Lorents Siemonsen.

Siemonsen**) er født den 20. Avgust 1800 af agtværdige borgerlige Forældre i Flensborg. Han blev anbragt til Studeringer, gik i Flensborg lærde Skole og kom i Oktober 1818 til Universitetet i Kiel. Den Alvorsrøst, Diakonen Claus Harms havde hævet i Anledning af det lutherske Jubelaar

*) „Kirkespejl“, Side 384.

**) „Nordisk Kirketidende“ 1836, Side 501 flg.

1817, var ingenlunde forstummet, da Siemonsen kom til Universitetet. Harms prædikede endnu for en stor Tilhørerkreds, der med Opmærksomhed fulgte hans Vidnesbyrd; i denne Kreds var ogsaa den unge Lorents Siemonsen. Den samme gammeldags Tro, Harms forkyndte paa Prædikestolen, lærte Professor Twesten fra sit Kateder. Ved disse to Mænds mundtlige Ord vakttes Siemonsen til alvorlig Eftertanke, hans Øje aabnedes, saa at han saa, hvor tom og hul og hjærteløs Rationalismen er, han begyndte at spørge om de gamle Veje, og han blev troende. I halvandet Aar af sin Studeretid var han derpaa i Berlin, hvor han studerede under den fromme Professor Avgust Neander, „Stamfader til den nyere videnskabelige Pietisme.“ 1823 blev Siemonsen theologisk Kandidat fra Kiel. 1827 blev han Egges Eftermand som ordineret Kateket ved Frederiks tyske Kirke og Skole paa Kristianshavn.

„Siemonsen kom her til med kristen Tro, med et dansk Hjærte i en i kirkelig Henseende stærkt bevæget Tid. Dansk lærte han snart, og da han bekymrede sig om at vide ordentlig Besked paa, hvad der kirkelig rørte sig her til Lands, var han ogsaa snart i Stand til selv at kunne baade høre og se, saa han behøvede ikke at dømme efter andres Ord, efter tomme Rygter og usandfærdige Beretninger. Her fik han efterhaanden Øje for Daabspagtens Betydning, og saa, hvad Forskjel der var mellem den Kamp, som

førtes af Pastor Cl. Harms og af Pastor N. F. S. Grundtvig, at den første nemlig er Skriftklogskabens, den sidste Kirkens Kamp.“

Siemonsen, der var et grumme elskeligt Menneske, levede ganske stille og af Verden ubemærket for sit egentlige Kald, der nærmest paalagde ham at undervise Ungdommen i Frederiks tyske Menighed, og dernæst at være sin Sognepræst behjælpelig, saa vel ved Prædiken som ved Sakramenternes Forvaltning. Hans Skoleundervisning yndedes ikke alene af de tyske Familier, som havde deres Børn i Frederiks Kirkeskole, men flere danske Folk satte deres Børn i hans Skole, „hvor nødvendig de endog burde opofre Modersmaalet under deres Børns Undervisning“.

I Januar 1829 havde Siemonsen begyndt en Slags gudelige Forsamlinger i sit Skolelokale. De holdtes paa den første Mandag i hver Maaned, og bar Navn af „Missions- og Bibel-Timer“. Han meddelte der Missionsberetninger, og der blev sunget nogle Vers. Alt forhandlede paa Tysk. Nogle faa kristeligsindede Mænd, deriblandt en enkelt af Grundtvigs Venner, deltog deri.

I Sommeren 1829 gik Sognepræsten, Gøricke, til Hvile. Frederiks tyske Kirke var i temmelig stor Gjæld, Menigheden lille og ingenlunde rig, saa der kunde være al rimelig Grund til at nedlægge den, da én tysk Menighed kunde synes tilstrækkelig i Hovedstaden, især i en Tid, hvor Folk ikke just overløb Kirkerne. At foretage en

Forandring med Menigheden, tænkte Regeringen da ogsaa paa, men imidlertid konstitueredes Præsten Siemonsen til at besørge Sognepræstens Forretninger, hvilken Gjerning han da ogsaa varetog til Høsten 1831.

I disse to Aar samledes flere af Grundtvigs Venner om Siemonsens enfoldige, kristelige Prædiken paa Tysk. Blandt disse var cand. phil. Parmo Carl Petersen*), der som gift Mand levede under trange Kaar i Hovedstaden af at give Undervisning i Skoler. Fra sit strængt lutherske Hjem havde han bragt en saadan Alvor med sig til Universitet, der gjorde, at han umulig kunde underkaste sig Præsteeksamen under de rationalistiske Professorer. Enfoldig, ærlig, men mageløs ivrig for Sandhedens Fyldestgjørelse, mødte han tidlig megen Modstand. Som Eksempel paa Parmo Petersens store Nidkjerhed kan vi meddele, at han, som fra Begyndelsen af havde sluttet sig til Grundtvig, i Aaret 1821—22, da Grundtvig var Sognepræst i Præstø, enkelte Gange gik frem og tilbage fra Kjøbenhavn til Præstø for at høre Grundtvig prædike om Søndagen. Naar han havde faaet fri Lørdag Eftermiddag fra sine Skoler, tog han sin unge Kone under Armen og spaserede med hende de elleve Mil til Præstø, og gik saa efter endt Gudstjeneste atter de elleve Mil til-

*) Brev fra P. Petersen til Præsten Luplau 16. Februar 1832.

bage til Kjøbenhavn, for Mandag Morgen atter at kunne begynde sin Skolegjerning.

Naar vi ser paa den venlige Forbindelse, der i de Aaringer var i Hovedstaden mellem den lille Kreds af troende Tyskere i gammel luthersk Stil og danske kristelige Lægfolk blandt Grundtvigs Venner, og naar vi nedenfor skal se det Samarbejde, der venligt fandt Sted imellem Tyskeren Siemonsen og nogle af Gr.s bedste Venner, da vil vi alt her gjøre opmærksom paa denne Kjendsgjerning som en mærkelig kirkehistorisk Begivenhed. Den fortæller os aabenbart, set fra sin hjærtelige Side, om, hvordan den tyske Menigheds sidste Aftenrøde mødtes med den nordiske Menigheds første Morgenrøde. Og Mødestedet var paa dansk Grund.

Da Grundtvig 1826 havde nedlagt sit Præstembede, følte Størstedelen af hans Tilhørere sig som en Hjord uden Hyrde. Efter fire Aars Forløb kunde de imidlertid ikke længere udholde denne Stilling. De øjnede nu ingen anden Udvej end at træde ud af Statskirken, og deres Tanker stod ene til at ønske en fri Menighed med Grundtvig til deres Præst. Grundtvig erklærede sig villig til at være Præst for dem under en saadan fri Stilling. Og da Rygtet samtidigt kom ud, at Frederiks tyske Menighed skulde nedlægges, faldt deres Tanke paa at bede Majestæten om, at den maatte blive dem overladt til Brug for en fri Menighed med Grundtvig til Præst.

Da nu Samtalen om denne Sag endelig havde bragt dem saa vidt, at de kunde sige med Bestemthed, at en allerunderdanigst Ansøgning i den Anledning vilde blive indgiven til hans Majestæt, kom Grundtvig uventet til i Foraaret 1831 at foretage sin tredje Rejse til England just i de Dage, da den endelige Bestemmelse om Ansøgningen skulde være taget, saa hele Sagen blev stillet i Bero til han kom tilbage fra Englandsrejsen.

I Løbet af den samme Sommer, „da der vel var Længsel, men hartad ikke Tale om denne kirkelige Forandring — thi det var den koldeste og dødeste Tid i Kirken, de havde kjendt siden 1825 —, var det, Pastor Siemonsen forlangte sig fritagen for Sognepræstens Embedsforretninger.“ Han blev ogsaa endtlediget i Avg. 1831. Da anmodede i Begyndelsen af September Maaned flere af hans iorrige Tilhørere, deriblandt enkelte danske som Parmo Petersen, ham om ugentlig at holde en Times Bibellæsning, hvormed dog Begyndelsen først skete den 5. Oktober.*)

Imidlertid var Grundtvig vendt tilbage fra England de allerførste Dage i September**).

*) „Tidsskrift for Kirkekronike“ af W. A. Wexels 1833, Side 100, jvf. Brev fra P. Petersen til Luplau Februar 1832.

***) Brev fra Grundtvig til Busck af 6. September 1831 i Gunni Buscks Levnedsløb, Side 84.

Frederikskirken stod da paa en Maade ledig, i det man maanedsviſ havde antaget en Kandidat til at prædike, og ham hørte saa godt som ingen.

Grundtvigs Venner med hans djærve, trofaste og mageløse dygtige Vaabenfælle, Magister Jakob Kristian Lindberg, i Spidsen tænkte nu paa at faa gjort Alvor af den omtalte Ansøgning til Kongen om fri Menighed og Overdragelsen af Frederiks tyske Kirke til Afbenyttelse for den.

Men i disse Dage, den 20. September 1831, besøgte Pastor Siemonsen „ganske tilfældigt, som man kalder det“, Magister Lindberg. Deres Samtale faldt naturligt paa kirkelige Sager. Trykket af den nærværende Pinagtighed følte de begge. Siemonsen „vilde gjerne være et Redskab i Herrens Haand“ til at hjælpe en bedre Tid frem; „men han saa ikke paa hvad Maade det skulde ske.“ De kom da ogsaa til af tale sammen om Siemonsens „Missions- og Bibeltimer“, og om de paatænkte ugentlige Forsamlinger, Siemonsen vilde holde. Lindberg mente, han i disse maatte tale Dansk, men Siemonsen holdt paa, at han maatte vedblive at tale Tysk. Cl. Chr. Harmsen, en theologisk Student fra Nordslesvig, var just til Stede hos Lindberg under denne Samtale. Han tilbød sig at tage Del med Siemonsen i saadanne Forsamlinger. Og det blev nu afgjort mellem dem, at Siemonsen hver anden Gang skulde holde dem paa Tysk og Harmsen hver anden Gang paa Dansk. Imidlertid blev der „muligt“

talt om Forsamlinger som nødvendige for Grundtvigs og Lindbergs Venner, som den kirkelige Stilling da var, „men i hvert Fald var der slet ingen Tanke eller Tale om at indrette en saadan.“

Men et Par Dage efter kom nogle kristne Venner til Magister Lindberg og begjærede, at han vilde laane sin Stue til en Andagtsforsamling for kristne Venner, og desuden bad de Lindberg om, at han vilde præke, til Pastor Grundtvig vilde begynde.

Inden Jak. Kr. Lindberg vilde efterkomme ovennævnte Begjæring om at holde Forsamling i sit Hjem, maatte han først tale med Grundtvig derom. Men Grundtvig misbilligede Forehavendet som ukirkeligt og fraraadede ham det under mange Alvorsord og ikke uden Taarer. Saa gjærne Lindberg ellers fulgte Grundtvigs Raad, „kunde han dog ikke den Gang gjøre det.“ „Den kirkelige Stilling var bleven ham uudholdelig“, siger han, „han følte, der maatte gjøres noget andet end bruge Pennen, og saa nu ikke, der var andet at gjøre end at følge den Opfordring, han havde faaet.“ „Men Grundtvigs bestemte Vægning ved at deltage eller rettere tage sig paa den Maade af deres Opbyggelse, forarsagede Lindberg naturligvis baade højst alvorlige Tanker over de Skridt, han havde bestemt sig for at gjøre, og højst alvorlige Bekymringer over, at dog slet ingen Præst kunde føle deres store Nød og forkynde dem det Livets Ord, som de begjærede

at høre.“ Imidlertid var det bleven aftalt, at nogle Venner vilde komme ud til Lindberg næste Søndag den 25. September 1831. Dette skete ogsaa, og dermed begyndte de navnkundige „Kalkbrænderi-Forsamlinger“, saa kaldte, fordi de holdtes i Magister Lindbergs Bolig, „Lille Rolighed“, paa gamle Kalkbrænderi uden for Kjøbenhavns Østerport.

Foruden Meddelelsen om Gangen i „Kalkbrænderi-Forsamlingerne“, som findes i W. A. Wexels' norske „Tidsskrift for Kirkekrønike“ 1833 (den er rimeligvis af Lorents Siemonsen) og i „Nordisk Kirketidende“ 1836 af J. K. Lindberg, og foruden mindre Oplysninger, jeg har faaet af Skomager Hans Jørgensen i Kjøbenhavn og Præsten Chr. Østergaard i Husby, der begge har deltaget i hine Forsamlinger, findes der en Række Breve fra 1832 til Præsten Luplau fra cand. phil. Parno Carl Petersen, hvori denne, som en stadig Deltager i Forsamlingerne, giver Vennen en fuldstændig Meddelse om dem. Ogsaa i Student Chr. Sigfred Leys efterladte „Dagbog“ findes der værdifulde Oplysninger om Forsamlingernes sidste Dage.

Parno Petersen fortæller, at den første Gang, Søndagen den 25. September 1831, var der samlet i „Lille Rolighed“ hos Lindberg henved en Snes Mennesker, hvoraf de fleste var ham bekendte som sande troende kristne i Liv og Levned. „Vi samlede stille, langt stillere end man her i Byen

samles i Kirkerne. Jeg véd ikke, at en eneste talte et Ord til den anden.“ Lindberg stod i den ene Ende af sit Studerekammer, hvor de var samlede, ved sin Pult og sagde: lad os med hverandre synge Salmen Nr. 69 i Guldbergs Salmebog: „Er Gud hos mig, saa træde mig, hvad der vil imod“. Da Salmen var sunget „under megen Andagt og Bevægelse i de flestes Sind“, holdt Lindberg en kort Bøn, hvori han anraabte om den Helligaands Bistand til at tale Sandheds Ord rettelig. Derpaa prædikede Lindberg. Han siger selv det var over Aandens Ord til Menigheden i Laodicæa. Parmo Petersen skriver, at Lindberg „med klare og tydelige Ord, som er ham saa egne, udviklede de første kristne Menigheders Tilstand, som var ét Hjærte og én Aand, og hvorledes nu den saakaldte Kristi Menighed var beskaffen, hvor lidet den svarede til sit Forbillede, og hvor nødvendigt det var, at de faa, sande kristne, der endnu var tilbage, bestræbte sig for, at den sande Kristi Menighed kunde gestalte sig i dem“. Pastor Siemonsen, som ogsaa var til Stede blandt Tilhørerne den første Dag, siger, at Lindbergs første Tale handlede om, hvor godt det havde staaet til med den kristelige Tro og dens Bekjendere, saa længe Kristendommen endnu ikke noget Steds var ophøjet til Statsreligion, og til hvilken stor Skade, det havde været, dels at Staten havde knyttet Nydelsen af mange borgerlige Fordele til Bekjendelsen af den kristelige Tro, som

en nødvendig Betingelse for hine, dels at nu, da den mest skrigende Forskjel i Bekjendelsen finder Sted, saa vel blandt Lærere som Lægfolk, dog alle Medlemmer af et vist Kirkesogn skal være bundne og henviste til en vis Lærer.

Da Talen var forbi, bad Lindberg „for Kongehuset o. s. v.“, og de sluttede med Salmen 165: „Saa skal dog Satans Rige aldeles kastes om“. Dette syntes dog Parmo Petersen at være alt for afbrudt. Han rejste sig derfor fra sin Stol og holdt den sædvanlige Kirkebøn efter Gudstjenesten, „uden at overveje, om han kunde den eller ikke, men Herren lagde den ved sin den gode Helligaand saa rent og purt paa hans Læber, at den saaledes greb de forsamlede kristne, at de tilstod, det havde bevæget dem i deres Hjertes Inderste“. Parmo Petersen skriver videre: „Jeg greb straks Lejligheden og sagde: kjære kristne, lad os herefter ikke forsømme hverken Indgangs- eller Slutningsbønnen; thi vi maa jo begynde, fortsætte og fuldende alt i vor Herres Jesu Navn; men efter min Overbevisning bør vi al Tid bede staaende, ikke fordi jeg slavisk hænger mig i vor Herres Jesu egne Ord: naar I staar og beder; men fordi jeg véd, at Aanden er vel villig, men Kjødets er skrøbeligt; og man bliver saa let dorsk, naar man sidder ned, og en Bøn uden Liv og Fyrighed kan saa lidet være Herren velbehagelig, som naar man beder uden Tillid; lad os derfor herefter bede staaende. Og da Amen er det vigtigste Ord i hele

Bønnen, saasom det udtrykker Hjærtets Tillid, at vi visseligen tror, at Gud vil give os, hvad vi har bedet om, saa lad os herefter, naar Præsten til Slutning lyser Herrens Velsignelse, som jeg mener er det sidste og bedste, vi skal tage med os, uden hvilken alt det andet jo er tomt og intetsigende, alle til Slutning med én Tunge og én Mund sige dertil af Hjærtets dybeste Grund et oprigtigt og tillidsfuldt Amen“. Dette Forslag fandt Bifald og blev herefter fulgt.

Størsteparten af Deltagerne var Smaaborgere og Haandværksfolk fra Hovedstaden. Siemonsen var til Stede denne første Dag. Da det hele var sluttet, bad Lindberg ham, „som syntes at være tilfreds med den Forsamling“, om han næste Søndag vilde tage Ordet. Og dertil var han straks villig.

Den næste Søndag var de allerede flere forsamlede, end første Gang. Parmo Petersen holdt Indgangsbønnen, men uden Fadervor, „da Prædikanterne vilde bruge Herrens Bøn baade før og efter deres Prædiken“. Urtekræmmer I. Terkildsen var Forsanger. De sang da: „Søde Jesu, vi er her“, hvilken Salme herefter blev deres stadige Indgangssalme. Derpaa læste Siemonsen Dagens Evangelium op. Og de sang da: „Hvo vil med til Himmerige“. Siemonsen holdt da sin første Prædiken. Men medens han i sine egne Samlinger stadig talte Tysk, prædikede han stedse paa Dansk i „Lille Rolighed“. Det var efter Lindbergs ud-

trykkelige Ønske. Derimod sang de fra den Søndag, Siemonsen holdt sin første Prædiken, baade danske og tyske Salmer. Der blev allerførst trykt „nogle danske og tyske Salmer af J. Kr. Lindberg. De danske var følgende tre: „Søde Jesu, vi er her“, med et Billede af Morten Luther foran, „Hvo vil med til Himmerige“, med et Billede foran, der forestiller en Grav, omgiven af en Cypres og et Kors, og Grundtvigs „Guds Kirke er saa fast en Borg“, med et Billede, der forestiller Tro, Haab og Kjærlighed. De tyske Salmer var: „Liebster Jesu“, „Ein feste Burg ist unser Gott“ og „Hier stehen wir von nah' und fern“. Naar de danske Deltagere sang „Søde Jesu, vi er her“, har aabenbart de tyske sunget den tilsvarende tyske, originale Tekst: „Liebster Jesu! wir sind hier“. Først nogle Uger hen paa Tiden kom Lindbergs Salmesamling „Sions-Harpen“ i Brug. Den første lille Samling var udsolgt. Lindberg forøgede den nu betydeligt, saa den foruden hine tre tyske kom til at bestaa af 47 danske Salmer. Efter Salmen „Hvo vil med til Himmerige“, den anden Søndag, holdt Siemonsen en Prædiken over en selvvalgt Tekst. Det var Apostlen Pavlus' Ord: „drager ikke i Aag med de vantro. Hvad Samfund har den troende med den vantro eller Belial med Kristus.“

Siemonsen skrev nok ellers ikke sine Prædikener, naar han talte Tysk. Men da han i disse gudelige Forsamlinger maatte tale Dansk, nødtes

han til i Forvejen at gjøre skriftlige Udkast til de Taler, han der holdt. Det er saa heldigt, at disse Udkast fra hans egen Haand til alle hans Prædikener i Forsamlingen paa Kalkbrænderiet er bleven bevarede. De findes i Præsten Chr. Østergaards Eje. Der er da ogsaa Udkastet til hans første Tale. Den lød saaledes:

„Gud Fader, velsign os, der er forsamlede i din Søns Navn paa den hellige Hviledag; giv os Sabbatens Glæde, at vi maa føle, hvor godt det er endrægtigen at være tilsammen. Vi længes hjærtelig efter at høre dit Ord, som ej forgaar, om end Himmel og Jord forgaar. Vi beder om din Helligaand, at du ved ham vil helliggjøre vore Hjerter, oplyse vor Forstand, oplade vore Sjæles Øjne til at se, hvor naadigen du, evige Gud, er aabenbåret og forklaret i din elskelige Søns Aasyn!

Vi skal aldrig glemme, at, hvor der er en virkelig Forskjel imellem, dette aldrig kan være eller blive ét; det ene kan, som Apostlen siger, ikke have Fællesskab, Samfund, Samkvem eller Delagtighed med det andet, det ene ikke stemme overens med det andet. Dog, naar vi véd, hvilket der er det rette, gode, det Herren velbehagelige og tillige for os selv gavnlige, saa vilde vi jo være Daarer, om vi ej udvalgte den gode Del og lod fare, hvad der er det modsatte deraf. Kræver ikke den almindelige Klogskab saadant af os? Jeg siger for Eksempel: hvo som i sin Tørst

kan faa Vin at drikke, han lader da Vandet staa; og naar vi have frit at vælge imellem tvende Slags Vin, saa gjælder Herrens Sprog: „ingen, som drikker den gamle, vil straks drikke den ny; thi han siger: den gamle er bedre“ (Luk. 5,39). Naar det er os forundt at spise Brød fra Herrens Bord, saa vil vi ikke forsmaa dette, og blive lig den forlorne Søn, der, som et Billede af alle fortabte Verdens Børn, maatte begjære at fylde sin Mave med Mask, som Svinene aad. Og naar vi kan leve i Frihed som Guds udvalgte Folk, som dem, han siger til i Teksten: „jeg vil være Eders Fader, og I skal være mine Sønner og Døtre,“ siger Herren den almægtige“, saa vil vi ingenlunde forblive i et ægyptisk Slaveri eller af fremmede lade os lægge et trykkende Aag paa vor Hals. Og videre, naar der er aabnet for os Indgangen til et Land, som flyder med Mælk og Honning, saa skal vort Fodspor ej længere være at finde i Ørkenen, lad den tjene til Dragets Bølg og til en Gaard for Strudsunger. Hvad jeg mener med disse Sammenligninger? Naturligvis dette: saa længe Guds Ord ej er bundet og lænket og der iblandt Kristenheden endnu gives dem, der har Kundskab til og Smag for det sande Evangelium om den fornødrede Frelser, som gjorde os rige, hvorfor skulde vi da gaa omkring og høre paa de Prædikener, der formedelst deres nymodens Indhold er vandagtige og ej har mindste Smag efter Evangeliets gamle Vin? Hvorfor skulde vi

dog ikke hellere søge at opbygge os paa den Maade, vi nu har gjort Begyndelse med, for indbyrdes at befæste os i Troens Enhed, og dog at kunne høre kristelige Sandheds Ord, hvilket al Tid er noget ganske andet end ene at sidde i Lønkamret og læse Ordet? Guds Naade er aabenbaret i Jesu Kristo; hans Død paa Korset er vor Retfærdigheds Grund, vor Saligheds Haab. Hvi skulde vi da ikke inderligen ønske paa Herrens Dag at høre Tale om Herrens Fortjeneste, da man dog maa blive kjed af bestandigen at høre paa den vrang Tale om menneskelig Dyd og Egenretfærdighed! Der gives et Rige, som ikke er af denne Verden; vi er kaldte til at have Borgerkab deri; men vi trænger allesammen dertil ret ofte at paamindes og opmuntres, ej at glemme hin høje kristne Bestemmelse.

Mon nu dertil kan være tilstrækkelig at fremsætte og udvikle i Menighedens Forsamlinger en Del af verdslig Visdoms Regler, vi næsten lige saa godt kan finde hos ikke kristelige Folk? Er det ikke tvært imod aldeles nødvendigt uafslædig at fremstille den guddommelige Visdom, hvis Skat er skjult i Kristo, og i ham alene og flittigen at gjentage den uforanderlige Prædiken: „Tiden er fuldkommet og Guds Rige er nær, omvender Eder og tror Evangelium.“ Hvor er dog Guds Ord saa at sige uden for Kirkedøren. Derfor fremsætter vi det Ønske i Begjæring for Mennesker og i Bøn for Herren, at det Guds Ord og de

Ordets Elskere, som nu er uden for Kirken, dog maatte finde et eget Guds Hus, en fri Kirke, hvori de med Glæde kan gaa ind og ud og prise Gud Fader, Søn og Helligaand med troende Hjerter og Tunger. Som det nu staar til i den Kirke, vi kalder Kristi Ejendom, er det en højst sørgelig Blanding og mageløs Forvirring. Man synes at tro, at det kunde ske, hvad Apostelen nægter som rent umuligt, at Retfærdighed kan have Fællesskab med Uret, Lys have Samfund med Mørke, Kristus stemme overens med Belial, den troende have Delagtighed med den vantro, Guds Tempel have Samkvem med Afguderne. Nej visseligen ikke. Det kan i Tidens Længde ikke bestaa; og hvor man af Ligeegyldighed lader det saaledes staa hen, da sker det vist til stor Skade for Sjæl og Samvittighed.

Jeg skulde nu for største Delen efter egen Erfaring i mit præstelige Kald vise, hvor sørgeligt det maa være for enhver retsindig Præst i den fra Kristo faldne offentlige Kirke at have et Embede, og vil henføre min Tale til de forskjellige Hovedforretninger, der tilkommer en beskikket Præst.

Jeg nævner først **Prædiken**. Da en retskaffen Præst taler i Herrens Navn, altsaa i en højeres Navn end han selv er, saa viser han sig som Ordets Tjener. Men er han nu ansat ved en af de blandede Menigheder, saaledes som de findes nu for Tiden, saa viser sig den største Del af Menig-

hedens Medlemmer som Ordets Herrer og Mestere. De vil ej tage deres Fornuft til Fange under Troens Lydighed, men omvendt tro under Fornuftens Lydighed. Kun faa gjenkjender i Præstens Tale den himmelske Visdom, som for de flestes Øjne er Daarskab. Mærker det vel: at blive troende er for ethvert Menneske noget, der vanskeligen gaar ind i den ved Synden fordærvede Sjæl, og al Tid kun skér ved den hellig Aands forunderlige Virkning. Altsaa kæmpe mod den naturlige Tilbøjelighed til Vantro, som bor i enhver Bryst, maa Evangeliets Forkynder i al Fald; han staa da ved hvilken Menighed, det end være. Men jeg mener, det er tungt, at Præsten ideligen skal plages med saa mange, der har en stiv Uvillighed, viser en haardnakket Stridighed imod den kristne Tro. Slige Folk bliver vist aldrig flittige Kirkegængere; men fordi de en Gang hører til en Menighed, saa synes de dog, at de af og til maa høre Præsten. De kan ikke hjærteligen give ham Bifald, men maa være imod det han prædiker; ja det kan endog gaa saa vidt, som fornylig er skét i Staden Brunsvig, hvor en Menighed, fordi den selv havde kaldet sig sin Præst, kort derpaa ikke vilde beholde ham længer, fordi, som de sagde, han prædikede en Tro, som maaske for et halvt hundrede Aar siden var passende, men ej mer for vore Dage. Hvad skal da en kristelig Præst gjøre, naar der ikke gives ham Lejlighed til at forsamle en fri Menighed om sig af saadanne, der

glædes ved hver Søndag at se ham komme i Herrens Navn? Nu derimod maa han iblandt sin Menigheds Medlemmer regne saa mange, mange, for hvilke han efter Embeds Pligt ogsaa skal være Sjælesørger, formedelst Ordets Forkyndelse, men som ikke gider høre den Prædiken, som han ufravigeligen holder fast ved. Det er let at indse, hvad der under saadanne Omstændigheder er det ene rigtige. Præsten træder frem og siger: jeg be- kjender ai ganske Hjærte den Tro, som mundtliggen er overantvordet i den apostoliske Bekjendelse og skriftliggen i alle Evangelier og Epistler, og fremdeles af Luther og hans Venner klarliggen er fremstillet i den avsborgske Konfession; paa den Tro vil jeg leve og dø og haaber trøstigen at blive en Gang salig ved samme, ønsker tilliggen ved denne Tros Prædiken at kunne føre andre paa Salighedens Vej. Mér har Præsten ikke at sige, thi nu viser sig den aandelige Frihed fra Folkets Side. De iblandt Folket, som har Længsel efter den saliggjørende Tros Prædiken, vil da enstemmigen sige: du er vor Mand; vær velkommen, du skal være vor Præst, og af dine Læber vil vi høre Livsens Ord! Men de mod den kristne Tro lunkne saavel som de aabenbare vantro, de vender sig bort fra hin Præst for at søge sig en anden en, der lige saa oprigtigen erklærer, at han ikke har den gamle kristne Tro, som den første tilstaar at have; og saaledes, tør man sige, maa enhver blive fornøjet. Den kristne Præst vinder det

store, at han ikke faar sin Menighed belæsset med den store Hob af vantro, bliver fri for, at de skulde kaldes hans Sognebørn. Naturligvis beholder de, som hidtil er imod den kristne Tro, dog den Frihed, om de vil, at kunne komme i den kristelige Menigheds Kirke og høre, hvad der prædikes; og Overgangen fra den vantro Menighed til den troende vilde være fri. Enhver, der efterhaanden kom til bedre Indsigt og fik at vide, at Vantroen lige saa lidt kan tilfredsstille Sjælens Trang, som malede Frugter og Spiser kan mætte Legemet, han vilde blive venligen imodtagen og hilset som Broder i Jesu Kristo, i det han traadte ind i det Samfund, som danner sig efter Apostlens Ord: „ét Legeme og én Aand, ligesom I og er kaldte til ét Haab i Eders Kald, én Herre, én Tro, et Haab, én Gud og alles Fader, som er over alle og ved alle og i Eder alle!“ Disse Ord siger den samme Apostel, som spørger i vor Tekst: „hvad Delagtighed har den troende med den vantro?“

Ingen af Eder, kjære Tilhørere, vil spørge, om Affald fra Troen virkeligen er saa svær og almindelig? Jeg for min Del maa sande det. Vi vil tage vor dyrebare Trosbekjendelse, minde os om, hvad den indeholder, og I vil da stadfæste det ved Eders egen Erfaring, at der hos de fleste saakaldte kristne ikke bliver meget til bage af dens Indhold.

Den første Artikel lyder: jeg tror paa Gud Fader almægtigste, Himlens og Jordens Skaber.

Ak nej, ikke en Gang deri kan de fleste i vore Dage retteligen istemme. Det er en levende Gud, vi tror paa; thi kun en levende Gud kan være Fader, almægtigste, Himlens og Jordens Skaber. Men hvilken Gud er det, de fleste har i Tanker? En stakkels død Afgud, ikke synderligen forskjellig fra Dagon eller Bâal. I gamle Dage skar man sig et Afgudsbillede med sine Hænder; nu skærer man det med Tankerne. Men det bliver aldrig Biblens Gud. Hører dog: en Gud, der ikke har fri Raadighed over alt i Himlen og paa Jorden, men maa lade sin Arm binde ved en anden Magt, som man kalder Natur, Himmel, Forsyn, Skæbne, Bestemmelse, Tilfælde, en Gud, der skal være afhængig af de ved ham selv skabte Ting, at han ej kan gjøre, hvad han vil, ej kan lade sig bøje og bevæge ved vor Bøn, en Gud, der ej har nogen Følelse eller indvortes Bevægelse, saa han hverken kan vredes eller forsones, føle Velbehag eller Mishag, hverken straffe eller lønne, hverken hjemsøge Menneskeslægten i Naade eller Unaade, — saadan er de fleste Menneskers Gud. Om de end lejlighedsvis nævner Guds Navn, det er ikke alvorligen ment. I Grunden tænker de dog som saa, Verden regerer sig selv paa hvad Maade den bedst kan; saa Gud ligner en afsat Konge uden Herredømme, Krone og Septer.

Men ét Ord i første Artikel er dem dog overordentligt kjært, det er Navnet: Fader. Dog, hvad de tænker om dette herlige Navn, det er

ikke kristeligt. De omgaas dette Navn, som om det angik noget ganske almindeligt, og lige saa almindeligt som Fadernavnet bruger de da ogsaa Barnenavnet, i det de siger: vi er alle Guds Børn, og Gud er den algode Fader, lige saa vel for Hedninger, Tyrker og Jøder som for de kristne. Hvad bliver da Betydningen af Guds Fadernavn? Ikke andet end dette: at Gud giver os Spise og Drikke, Klæder og Husly, Regn og Solskin. Men dette er langt fra den kristelige Betydning. Der betyder det noget, som blot en sand kristen kan have Del i, nemlig, at Gud, som fra Evighed er Jesu Kristi Fader, formedelst sin enbaarne Søns Sendelse til Jorden har givet sig til at være og nævnes alle deres Fader, som annammer Sønnen. „Saa mange“, siger St. Johannes, „som ham annammede, dem har han givet Magt at vorde Guds Børn, dem, som tror paa hans Navn.“ Barnenavnet er altsaa en særegen i Kristo alene skjænket Rettighed, om hvis Besiddelse den Helligaand vil overbevise os, som det hedder: „I annammede en sønlig Udkaarelses Aand, i hvilken vi raaber: Abba Fader! Denne Aand vidner med vor Aand, at vi er Guds Børn.“

Man vil altsaa i vor Tid have en himmelsk Fader foruden Sønnen og den Helligaand. Derfor finder naturligvis den anden Artikel om Forløsningen ved Vorherre Kristus ikke nogen venlig Modtagelse iblandt de sædvanlige kristne. Og dog, er ikke denne Artikel netop Kristendommens Hjærte, som ej taaler

at blive saaret, uden at den hele Kristendom faar et dødeligt Saar? Man kan ikke omtvivle eller forkaste hvilket som helst Led eller Ord i denne Artikel, uden at nedværdige Kristi Højhed og gjøre ham mere og mere til Menneskers jævnlige. Hører først Artiklens Indhold, hvor højt den begynder og slutter:

„Jeg tror paa Jesum Kristum, Guds énbaarne Søn osv.“ Herren har selv en Gang spurgt: naar Menneskenes Søn kommer, mon han skal finde Troen paa Jorden? Mon han nu finder Troen paa Jorden i den Kristenhed, som vanærer hans Navn? En enkelt en staar for sig og siger: jeg tror paa Jesum Kristum, Guds énbaarne Søn — men saa staar vist ved Siden af ham mange, som ikke kan og vil istemme. Hvis der var i vore kristelige Forsamlinger samme Skik og Brug som andensteds i verdslige, politiske Samlag, at enhver, der i sit Hjærte maatte modsige det, som der tales — og en kristelig Præst taledede om den Sandhed, der ligner en Hjørnesteen, at Kristus er Guds énbaarne Søn — o, hvor skulde da mange Hjærters Tanker aabenbares! Hvor vilde man imod Præstens Ja se mange Hoveder rystende og høre mange Munde sige Nej! Thi, det er et aabenbart Nej, naar man siger: Kristus er Guds Søn, kun saa vidt som Mennesker ogsaa kaldes Guds Børn. Jeg kan ikke tælle de Gange, hvor ofte jeg af Folk som jeg skulde anse som Menigheden tilhørende, har maattet høre hin Indvending og Svar, der

vilde, om det var muligt, omstyrte St. Peders Svar, da han sagde til Herren: du er Kristus, den levende Guds Søn! Kristus kaldes Vorherre. Det hjælper ikke at nævne ham ved dette hans Navn; thi de fleste tror ikke hans Ord, adlyder ikke hans Befalinger, erkjender ham altsaa ikke for deres Herre.

„Undfangen af den Helligaand, født af Jomfru Marie“. Nej, svarer den store Flok, det er umuligt. Jesus maa ordenligvis have haft en menneskelig Fader; han var sikkerlig Tømmermanden Josefs Søn. „Pint under Pontio Pilato, korsfæstet“ — det lader man staa som Historie. Men hvorledes det kom saa vidt, at Jesus blev korsfæstet? derom vil man ikke vide synderligt mere end at det skete, fordi han ej længer kunde holde sig imod de Ypperstepræsters og Farisæers Overmagt; altsaa ikke fordi han efter Guds Vilje skulde give sit Liv til en Igjensløsnings Betaling for os Syndere.

„Død og begravet“. Nej, svarer man, han var vist ikke virkelig død, men kun falden i en stærk Afmagt. Vel raabte Jesus paa Korset: Fader, i dine Hænder befaler jeg min Aånd; men det behøver man ikke at tage saa nøje; nok, i den kølige Stengrav fik det til det yderste afkræftede Legeme en særdeles god Hvile, saa det forsvundne Liv etterhaanden vendte tilbage. „Nedfór til Helvede, tredje Dagen opstod fra de døde.“ Dette falder af sig selv bort. En Ned-

fart til Helvede kunde ikke finde Sted, hvis ikke Kristi Sjæl ved Døden virkelig var adskilt fra hans Legeme, og Opstandelsen bliver et tomt Ord, thi var Jesus ikke død, da han lagdes i Graven, saa er han heller ikke opstanden fra de døde. — „Opfør til Himmels“. Ja, svarer man dertil, Jesus gik rigtignok med sine Disciple op paa et Bjærg og skiltes ved dem, men at han synligen, personligen, i virkeligt Legeme fór op til Himlen igjennem Luft og Skyer, er urimeligt at tro; det strider imod alle Naturens Love, imod alt, hvad vi ellers plejer at se med vore Øjne. — „Sidder hos den almægtige Gud Faders højre Haand.“ Nej, siger man, det er et blot billedligt Udtryk at tale om Guds højre eller venstre Haand, eller om man end vilde tillade hint Udtryk, at Kristus har sin Plads ved Guds højre Haand, saa har han dog først faaet denne Plads, efter at han havde været her i Verden, ingenlunde før han blev født til Verden. — „Der fra han skal igjen komme til at dømme levende og døde.“ Nej, svarer man; der bliver ikke noget af et andet Komme; saa meget er vist, for ethvert enkelt Menneske kommer der en Dødsdag, en bestemt Dag, som er Enden for ham; men at der skulde komme en almindelig Ende for hele Verden med Sol, Maane og Stjærner, skjønt de nok i 6000 Aar har haft deres Tilværelse, og for hele Menneskeslægten en Dømedag, paa hvilken Herren vil

ses komme med Herlighed i Himlens Skyer — nej, dette kan man efter sund Fornuft ikke antage.

Her kan jeg ej undlade at tilføje: paa den Maade at forkaste Trosbekjendelsen i dens enkelte Dele, taler ikke blot vantro boglærde, men ogsaa Lægmand af de forskjelligste Klasser og Stænder. Med dem, som findes skarevis i de blandede Menigheder, skal Præsten plage sig, naar han ikke aldeles vil lade dem gaa deres Vej. Han prædiker Troen paa Kristus; men det bliver, som Herren sagde: at kaste Perler for Svinene.

Eller mon det skulde gaa bedre med den 3. Artikel om Helligjørelsen? Vist ikke. Hvor Faderen mangler og Sønnen, der er heller ikke den Helligaand, som udgaar fra begge. Aanden er for de fleste kun et Mundsvejr; de tror ikke, at han er en virkelig Person i Treenigheden. Derfor bliver den kristelige Kirke i deres Øjne som en Bygning uden én, der er dens bestandige Ejer og Beboer. Hellige Menneskers Samfund — det finder Verdens Børn latterligt og bruger Ordet hellig som et Øgenavn.

Syndernes Forladelse, den giver de dem selv af egen Magt, om de ellers behøver en Forladelse; thi de tilstaar blot at have en eller anden Svaghed eller Smaafejl; man tør ikke sige til dem, at de har gjort mange Synder og at deres Vantro er deriblandt den største og værste.

Legemets Opstandelse; den antager de lige saa lidt som at denne Himmel og Jord skal forgaa.

En Gang da jeg ved en Jordspaaakastelse paa Kirkegaarden havde talet derom, at det nu nedsænkede Legeme visseligen kunde opstaa igjen, traadte, efter at vi var gaaet et Stykke bort fra Graven, en Mand af Ligfølget hen til mig og sagde: det er dog vist ikke alvorligt ment af Dem, at det Legeme, som bliver til Jord, skal oprejses paa ny.

Efter Døden det evige Liv: dette Ord kjender de heller ikke; de fryder dem ved det tomme Udtryk, Udødelighed, og siger ellers alTid: man kan ikke vide noget om Tingene i Evigheden; da dog enhver troende kristen véd, at vi der skal samles i Guds Engles Sal og skue ham paa Guddomstronen, paa hvem vi her har troet.

Kristne, med Sorg og med Taarer maa man sige, at det saaledes staar til i den store Masse af den saakaldte Kristenhed, at de fleste fornægter Troen o: vil være klogere end den enfoldige sande Bekjendelse, som en kristelig Præst kommer med. Herren sagde til St. Peder, og det gjælder endnu enhver af hans Tjenere: vogt mine Lam, vær Hyrde for mine Faar. Men han har ikke sagt, at nogen skulde vogte og være Hyrde for dem, som ej vil være Jesu Faar, det vil sige for de aabenbar vantro, der anser det for stor Daarskab, om nogen alvorligen bekymrer sig om Kristum, den gode, ypperste Hyrde. Det bør jo være langt borte fra os at ville, hvad Herren ej vilde, sønderbryde det knusede Rør og udslukke den rygende Tande. Hvor der findes den mindste Gnist af

Villighed til at annamme Troen, der vil vi jo gjerne prædike i Haab og Taalmodighed; men at være de vantros Tjener, Tjener for dem, som med Forsæt lukker deres Hjærte for Troens Lys og Liv, dertil er en kristelig Præst ikke kaldet, ham vil Herren bruge til et andet velsignet Arbejde. Thi skal Apostlens Ord slutte vor Betragtning: „hvad Delagtighed har den troende med den vantro?“ Amen.“

Parmo Petersen skriver om denne Prædiken: „Hvorledes en troende Præst enfoldig, men dog med Kraft og Salvelse kan udvikle og skal udvikle denne Tekst, kunde De vel forestille Dem, uden at jeg behøver at sige andet end dette: han tog Udyret ved Hovedet, nemlig viste, hvorledes Verdens vantro og ugudelige Børn forstaar og udlægger de trende apostoliske Trosartikler, og hvorledes troende kristne forstaar og udlægger dem.“ Til Slutning sang de: „Vor Gud han er saa fast en Borg.“ De tyske maa have sunget den tyske Original. Parmo Petersen læste Udgangsbønnen, men denne Gang med Fadervor. Og Præsten Siemonsen lyste til Slutning Herrens Velsignelse, hvortil de alle svarede et højt og lydeligt Amen. Ved de følgende Forsamlinger lyste al Tid Siemonsen, ogsaa naar han ikke selv prædikede, Velsignelsen over de tilstedeværende.

Den tredje Søndag optraadte en ny Taler. Det var den nordslesvigske theologiske Student

Cl. Chr. Harmsen. Dog var det den første og sidste Gang, Harmsen fik Lov til at tale i Lindbergs Bolig. Til Tekst havde han valgt Apostl. Gjern. 4 Kap. V. 23—31. Og da i Apostlernes Bøn V. 27 Kristi Modstandere, nemlig Herodes og Pontius Pilatus, nævnes ved Navn, saa fandt Harmsen sig derved foranlediget til udtrykkelig at nævne en Del af det daværende Præsteskab i Kjøbenhavn som den kristelige Sandheds Modstandere. Den residerende Kapellan ved Garnisonskirken, P. E. Glahn, og Kateketen ved Trinitatiskirken, H. C. Timm, med hvilken sidste han og Siemonsen venskabelig havde Omgang, var efter Sigende de to eneste, der gik Ram torbi. I uskaansomt valgte Udtryk og med Bitterhed gik han løs paa de andre, saa hans Prædiken vakte Forargelse hos mange af Tilhørerne. Lindberg satte sig imod, at Harmsen oftere kom til at prædike i hans Hjem. Kort efter begyndte da ogsaa Onsdags-Bibellæsningerne i Frederiks tyske Skole, hvor Harmsen og Siemonsen skiftevis talte. Parmo Petersen mente, at der ved Harmsens Prædiken paa Kalkbrænderiet allerede var „Spioner“ til Stede. Han vidste med Bestemthed, at der var „en Spion fra Brødresocietetet“, som heller ikke kom der siden.

Som en Løbeild kom Rygtet om Student Harmsens Prædiken snart hele Kjøbenhavn rundt. Den næste Søndag mødte en 20 til 30 unge Kandidater og Studenter i „Lille Rolighed“. Chr. Øster-

gaard (uu entled. Sognepræst i Husby) laa den Gang paa Regensen og hørte theologiske Forelæsninger paa Universitetet. Han havde faaet Studenternes Plan at vide, at de den Søndag vilde møde og gjøre Spektakel i Forsamlingen; men han fik Lindberg i Tide underrettet derom. Og denne tog saa snildt og venligt imod dem, at deres Optøjer blev forebygget. De lod det blive ved hemmeligt at fnise og le, trække paa Skuldre o. s. v. af Siemonsens Prædiken, der den Søndag handlede „om Misbrugene ved Daabens Sakrament“.

De følgende Søndage skirtedes Lindberg og Siemonsen til at prædike.

Om Lindbergs Prædikener skriver P. Petersen, at „de mest gik ud paa at vise, at der er kun én Vej, som fører til Himmerige, nemlig Troens, og at de, som følger de blinde Vejledere, nødvendig med dem maa falde i Graven.“ „Han har og prædiket om den sande kristelige Kjærlighed, at den bestaar ikke i at lade Mængden vandre, som den vil, uforstyrret i god Mag og Ro ad den brede Vej til Helvede, men deri, at man vover Ære, Liv og Blod for at rive den ud af sin Syndesøvn og drage den hen paa den trange og snævre Sti, der fører til Guds Rige“.

Efter Siemonsens Mening bestod Ejendommeligheden ved Lindbergs Prædiken deri, at han talede som en Røst fra Menigheden, som et klagende Medlem af den Kirke, i hvilken de falske Lærere har afstedkommet den højeste Forvirring,

i det de har paabyrdet de dem betroede Menigheder en anden Tro, forelagt dem en anden Skriftforklaring, anprist dem en anden Kjærlighed o. s. v. end den fra Fædrene modtagne, i hvilken disse havde fundet deres Kraft og Fred. — „Den eftertrykkeligste Prædiken“, syntes Siemonsen, „var den, Lindberg holdt paa anden Juledag over Stefanus. Baade han selv og Tilhørerne blev derved dybt grebne og rystede. Verden — sagde Lindberg — skriger højt og forbitret mod den Sandhed, som flød fra Stefans vel-talende Tunge og afspejlede sig i hans straalende Aasyn. Selv de, der er kaldede til at bevogte og forsvare Sandheden, undser sig ikke for at vorde dens Forrædere. Og lige overfor dette den falske Læres offentlige, højrøstede Ord, hvilken Tavshed paa deres Side, som dog har Sandheden kjær og holder den i Ære! Før nærværende Tid er der jo i det hele Land blandt alle de i Statskirkens Tjeneste staaende Præster ikke en eneste*), som med offentlig Røst aflægger et Vidnesbyrd mod den falske Lære, hvortil der jo dog visseligen ikke hører nogen Lærdom, men kun en alvorlig og afgjørende Beslutning om at opfylde sin Embedsed. Hvorledes tør nogen sige, at han er fritaget for at aflægge offentligt Regnskab for den Tro, paa hvilken han opbygger sig selv og Menigheden?“ o. s. v.

*) Grundtvig stod ikke længer i Statens Tjeneste, og Busck havde i længere Tid været tavs.

Navnlig naar Lindberg talte, var alle hans smaa Stuer propfulde af Tilhørere, deriblandt mange nysgjerrige. Stundum maatte flere gaa hjem igjen af Mangel paa Plads.

Hvad nu Siemonsens Prædikener angaar, da dannede de, to Højtidsprædikener til Jul og Nytaar samt Slutningsprædikenen undtagne, en sammenhængende Kjæde, i hvilken han gjennemgik de forskjellige Embedsforretninger og viste, hvorledes disse i nærværende Tid fra Menighedernes Side gjordes vanskelige, ja ofte pinlige for Kirkens redelige Tjenere. „Den gejstlige prædiker; men ved den nærværende Blanding i Menigheden maa de fleste Lemmer, som dog ogsaa nærmest er henviste til ham, sige med hine Brunsvigere: nej, det begjærer vi ikke at høre af dig, de Lærdomme er forældede. Han vælger Salmer til Prædikenen, hvilke han ogsaa selv skal synge med; men se, Menigheden har i Søvneladet sig sin herlige Skat af Sange berøve. Han døber; men Forældrene, selv uden Interesse for deres egen Daabspagt, stiller Faddere om Døbefonten, som ej lægger Dølgemaal paa, at de intet oprigtigt Ja kan svare til den kristelige Trosbekjendelse. Han konfirmerer; men Indvirkningen paa Børnene, for hvilken han arbejder, modarbejdes af saa mange Forældre, der i Konfirmationen kun lader deres Børn se et Afnit i det borgerlige Liv. Han uddeler Naderen, men han ser og mærker det paa saa

mange, at de mener at have iagttaget det fornødne til Forberedelse, naar de har ladet deres Navne indtegne hos den Kirketjener, der tilstiller Præsten samme. Han kopulerer, men ogsaa denne Forretning maa ske med Suk, thi en hellig Indvielse kan det formedelst Utugtighedens vilde Væsen ikke blive. Han kaldes til syge for at meddele dem Sakramentet; men det sker ofte kun med overtroiske Tanker, og ej sjældent saa sent, at Døden allerede svæver dem paa Læberne. Han følger Lig; men Talen om Opstandelse og Dom vil man ikke høre, men kun Lovtaler og den afdødes Salighedspris uden Berørelse af nogen Salig-gjørelses-Orden.“

Denne Gjengivelse af Traaden i Siemonsens sammenhørende Prædikener, som først findes i Wexels' Tidsskrift, skyldes aabenbart ham selv. Den er ordret optagen i Meddelelsen i Lindbergs Kirketidende.

Dersom vi vil vide, hvordan en opmærksom Tilhører opfattede disse Prædikener af Siemonsen, kan vi lytte til, hvad Parmo Petersen meddeler sin Ven derom. Han skriver: „Siemonsens fortløbende Række af Prædikener har omhandlet vor elendige, jammerlige, saakaldte evangeliske Salmebog; Konfirmationen som et religiøst Skuespil, Brudevielsen som en tom Ceremoni, og anført mange Kjendsgjæringer for, at næsten de fleste Brudepar gav tydelige Beviser for, at de havde levet i Hor før Brylluppet; saa og de mange

Skilsmisser, hvor Præsten som oftest intet udretter, men mangan Gang maa være tredje Mand for at forebygge Haandgemæng. Nu Begravelserne, hvor man blot vil høre den afdøde rost, om han saa og har været et Afskum af en saakaldet kristen; og hvorledes de fleste ikke vil høre et Ord om Legemets Opstandelse, Dommen og Regnskabet. Han har anført Kjendsgjæringer paa alt. Og nu Herrens Nadvere, det helligste af alt, hvorledes Kristi allerhelligste Legeme og Blod trædes med Fødder, hvorledes man æder og drikker sig selv Dommen, i det man ej gjør Forskjel paa Herrens Legeme; hvorledes det ingenlunde kan kaldes en Kristi Menighed, hvor man skal nødes til at knele ved Herrens Bord med aabenbare Skjørlevnere, Drukkenbolte og Afgudsdyrkere. I Samfund med saadanne kan og skal ingenlunde en troende kristen æde Herrens Legeme og drikke Herrens Blod. — Sjælesorgen, den specielle, har han og talt om før Kommunionen, og vist, at den er i Kjøbenhavn slet ingen. Han har med grædende Taarer bekjendt sin store Synd og Brøde i dette Punkt, at han med alle de andre for det meste har ganske forsømt den. Han har bedet de i Forsamlingen, som havde hørt til hans Menighed; om Forladelse, og af et oprigtigt Hjærte lovet, at hvis han efter Herrens Vilje skulde igjen blive en Menigheds Sjælesørger, han da af yderste Formue skulde bestræbe sig for at opfylde denne hidtil saa skammeligen forsømte Pligt.“

En Deltager i „Kalkbrænderi-Forsamlingerne“ har meddelt, at han kjendte mange af Deltagerne i disse og véd, at de var alvorlige kristne, som af oprigtig Trang søgte der hen „for at finde Bestyrkelse og Opbyggelse i den ene og sande Tro.“ „Hos andre kunde det vel være mindre oprigtigt, som det al Tid gaar i saadanne Forsamlinger: det urene løber saa let med. Dog skete der aldrig Uorden eller hørtos Vrangelære. Man glædede sig med hverandre i det fælles Samfund og sang Herrens Lov i fulde Toner.“ „Sangen dér var en ganske anden Hjærtets Udgydelse end Afsyngelsen af det matte Rim i den almindelige Salmebog“ (den saakaldte „evangelisk kristelige“).

Det fattedes ikke fra Begyndelsen af paa mangfoldig Spot over Lindbergs Forsamlinger og hans Virksomhed overhovedet. Det ene Dagblad kappedes derom med det andet. Københavnerne var i høj Grad forargede. De, som holdt Forsamlingerne, saa vel som de, der søgte Opbyggelse der, blev spottede og betragtede med haanlige Blikke. 1832 skrev Præsten J. C. G. Johannsen ved Petri Kirke et Skandskrift om Forsamlingerne til en tysk Ven, dog uden Navns Nævnelser. Dets Titel er: „Ueber das Treiben der Zeloten in Kopenhagen.“*) Han hudfletter navnlig Lindberg, om hvem han siger, at han med nogle ganske faa Partimænd havde forstaaet at

*) D. v. s. Zeloternes Uvæsen i København.

drage sig til Nytte den Uvidenhed og de forvirrede Religionsbegreber, som fandtes hos de mest udannede og laveste Folkeklasser som Haandværksbursjer, Tjenestekarle o. s. v. Det var for Resten den samme Johannsen, der præsenterede sig for en tysk Professor som Føreren for de danske Rationalister og fik til Svar: gives der endnu Rationalister i Danmark? jeg troede, de havde overlevet sig selv. Karrikaturbilleder af Forsamlingen cirkulerede endogsaa paa de theologiske Forelæsninger paa Universitetet, hvor forvrængede Personer kunde kjendes. De fleste var afbildede med Fuglehoveder. Grundtvig havde nok en Rulle Papir stikkende op af Baglommen; af Lindbergs (eller Harmsens) Baglomme stak Djævlen frem. Parmo Petersen skriver herom til sin Ven: „Jeg vil finde det rimeligt nok, at de mange, der har trængt sig ind i Guds Børns Forsamling, hørende døve og seende blinde, kan finde det underligt nok, at jeg med mange troende i vor Forsamling al Tid bøjer vore Hoveder i vor Herres Jesu Navn, og at jeg al Tid efter Amen til Velsignelsen betegner mig, som Siemonsen ogsaa gjør, med det hellige Kors, og siger ganske sagte: Amen, i Jesu velsignede Navn Amen.“ Derfor mener han ogsaa, at man i Forklaringen, der i et Blad blev givet over det Karrikaturbillede af Forsamlingen, som var udkommet, havde karakteriseret ham som „den, der staar paa Stigen med Ansigt som en Gaas og beder og raaber i ét væk Amen, Amen

Amen.“ „Man har jo og sagt her, at Lindberg og jeg truer Folk med Prygl, naar de ikke vil sige Amen.“

Næst Lindberg var Siemonsen aabenbart den, der grovest blev „hudflettet af Løgnens Tunger.“ „Og hvorfor?“ spørger Lindberg. „Fordi han i al Stilhed taledede til Opbyggelse i en privat Mands Hus, uden at fornærme enten den ene eller anden.“ „Men al den Spot, der nu regnede ned over Pastor Siemonsen“, siger Lindberg, „bar han med den største Rolighed, som om det slet ikke rørte ham ved. Naar Farer truede, var han lige saa rolig.“

En Maanedstid efter at Forsamlingerne var begyndt, blev der af Politidirektøren i Kjøbenhavn gjort den Indvending, at de var lovstridige. Han beraabte sig nemlig paa Kristian den sjattes Forordning af 1741, der egentlig er udstedt for at yde dem Beskyttelse, som foruden den offentlige Gudstjeneste ogsaa forener sig til Fællesandagt i Huset. I denne Forordning skjelnes der mellem to Slags Forsamlinger. Den ene, naar en Lægmand holder den, i hvilket Tilfælde kun faa maa tage Del deri, medens den henholdsvis Præst, hvem Tid og Sted skal anmeldes for, har Tilsynet; — den anden, naar Præsten selv leder saadanne Forsamlinger, da gjælder ikke hine Indskrænkninger.

Politidirektøren kaldte først Siemonsen til sig og søgte at forestille ham, at han ikke var

berettiget til at holde slige Forsamlinger. Det hjalp ikke, at Simonsen beraabte sig paa, at han som ordineret Præst maatte have Ret dertil. Politimesteren indvendte, at vel var han ordineret, men for Øjeblikket ikke Præst ved nogen bestemt Kirke, og at det efter hin Forordnings Mening kun stod en Præst, der var i Virksomhed, frit for at lede saa talrige Opbyggelses-Forsamlinger. Simonsen svarede da, at han vilde overlade til Magister Lindberg at forsvare, hvad de gjorde, saasom det var i hans Hus og paa hans Ansvar som Husfader, at Forsamlingerne holdtes.

Da nu Lindberg gik til Politimesteren og disputerede med ham om Meningen af Lov og Forordninger og sagde ham rent ud, at en Højesteretsdom skulde afgjøre, hvad Meningen af Forordningen maatte være, sagde Politimesteren: „det var en langsom og lang Vej“, hvortil Lindberg svarede: „men sikker“. Uagtet deres Samtale varede to Timer, kom de ikke til nogen endelig Afgjørelse. Men da Lindberg efter Aftale i Ugens Løb atter kom til ham for at tale videre derom, blev den Overenskomst sluttet, at det var bedst, Forsamlingerne vedblev under den nærværende Form, naar det kun blev mældt for Sognepræsten. Dette havde Lindberg allerede gjort mellem sin første og sidste Samtale med Politimesteren. Sognepræsten ved Trinitatis Kirke, hvor under Østerbro den Gang hørte, var W. H. Rothe, som Aaret i Forvejen var kaldet dertil. Rothe kom ikke den

første Søndag derefter. Han havde nok hellere sendt den første residerende Kapellan, P. C. S. Gad (senere Biskop over Lollands Stift); men Lindberg havde udtrykkelig erklæret, at han ingelunde vilde lade Forsamlingerne inspiseres af Gad. Først næste Søndag kom Rothe. Han var der kun to Gange siden, men den første Gang „tilstod han selv uopfordret, at saadan Andagt og Ophbyggelse fandt man ikke i Kirkerne“. I det Parmo Petersen fortæller herom, føjer han til: „Jeg maa ikke forglemme, at Pastor Rothe med megen Andagt og Opmærksomhed har været til Stede, og at han selv bestandig bøjede sit Hoved i vor Herres Jesu Navn. Det var mer end jeg nogensinde har kunnet faa Æ af Kjøbenhavns Præster til, der har inspiseret ved Skoleeksamener, hvor jeg har eksamineret i Religion. Thi medens jeg har holdt Bøn, har de fleste staaet eller sidet med Hænderne i Bukserne, ikke en Gang Fader vor har de respekteret saa meget, at de har kunnet bekvemme sig til at folde deres Hænder, medens det blev bedet. Den eneste, som mig synes, der herved har iagttaget Decorum (Sømmelighed) var Mynther. Andre Hindringer end de nævnte fra Politimesteren er der ikke lagt for vore Forsamlinger. De holdes for Resten for aabne Døre, og enhver tilstedes Adgang, selv den ugudeligste Gudsbespotter, naar der blot er Plads til ham, og han vil forholde sig rolig. Der er øvrigt ingen Uordener forefalden, og de nysgjer-

rige Tilskuere, thi Hørere er de vel næppe, staar temmelig rolige. Kun enkelte gamle og unge Lapse har undertiden gjort nogen Støj med at løbe op og ned ad Gulvet.“

Vi vil nu, naar Talen er om alt dette Røre blandt Grundtvigs Venner i Hovedstaden i Slutningen af 1831 og Begyndelsen af 1832, se at klare, hvordan Grundtvigs egen Stilling var dertil.

Grundtvig var lige vendt hjem fra sin tredje Rejse til England. Der havde han ret lært „at kjende Forskjel paa Skyggerne med og uden Legeme, og blev derved hartad lige saa godt hjemme i den nærværende som i den forbigangne Tid og lærte, ved Sammenligningen, at tage billigt Hensyn paa det unægtelige Fortrin, det giver baade Ting og Personer at være virkelig til, ogsaa uden for vor Hjerne, en Egenskab, paa hvis Savn al historisk og poetisk Herlighed kun forgjæves stræber at raade Bod.“*)

„Af en noget poetisk og meget boglig Natur“ havde han nemlig al Tid tidligere foretrukket et vist idyllisk Eremitliv, i sin Families Skjød og en lille Vennekreds.**)

I de Maaneder, „Kalkbrænderi-Forsamlingerne“ varede ved, sad Grundtvig paa sit Arbejdsværelse i Hjemmet paa Kristianshavn, fuldt optaget af

*) „Den danske Statskirke“ af Grundtvig 1834, S. VI.

**) Smst., S. V.

den mesterlige Indledning til „Nordens Mytologi“. Han havde omtrent skrevet 40 Ark, men der blev kun Plads i Bogen til de 12.)* Grundtonen, som gaar igjennem denne storslaaede Indledning til Mytologien, er aabenbart den, at det virkelige Menne-skeliv er det, hvor Aanden er virksom og lev-ende til Stede. Han endte da ogsaa Indledningen saadan: „Bort derfor med alt Skyggeværk og Blændværk, der kalder sig Oplysning, skjønt det ej forklarer en eneste Ytring af det Liv, som Aanden skabte, og hvorover Støvet jubledede, men indhyller hele Aandens Verden i Nidmørke og vil indbilde os, at hvad der kun viser os Opløsning, Død og Forraadnelse, at det er de levendes Lys.“ Og i Samklang hermed sang han i „Rim-brevet“, hvormed han lod „Nordens Mytologi“ be-gynde:

„Frihed for alt, hvad der stammer fra Aand,
 som ikke ændres, men arges ved Baand,
 virker skinbundet det værste i Løn,
 tæmmes alene ved Thor-Karmens Døn!
 Derfor, I Ædlinger, fjærne og nær,
 lad os ej strande paa Særhedens Skjær,
 men kun bestride med Ord og med Aand,
 hvad ej kan røres og grites med Haand.“

Men naar Grundtvig saadan i den kirkeligt ledige Time havde saa travlt med dette folkelige Ar-bejde, om hvilket han skriver til Vennen Gunni Busck: „I øvrigt véd du nok, jeg har intet at

*) Gunni Buscks Levnedsløb, S. 87.

klage, da jeg har selv vundet mere ved Arbejdet end mine Læsere“, og naar Nordens Kæmpeaand just i den Tid gav ham Kræfter som Lyst til at hente saadant godt Bygningstømmer hjem, som „Nordens Mytologi“ er bleven et næsten udtømmeligt Oplagssted for, da er dermed langt fra sagt, at Grundtvig i den Tid havde tabt Kirken af Syne. Tværtimod laa det ham dybt paa Hjærte, at Herren vilde være med sin arme Menighed, den liden adspredte Hjerd, der i den store Nødstid gik som Faar uden Hyrde. Og der er intet Spørgsmaal om, at det gudelige Røre, som netop i de Maaneder fandt Sted blandt hans Venner, har mer end fordoblet hans Bekymring for Kirkens Fremtid. De Maaneder, hvori Forsamlingerne fandt Sted hos Lindberg, har ikke mindst paa én Maade hørt til de haardeste Tider i Grundtvigs Liv. Trods Forskjellen er der aabenbart en ikke saa lille Lighed mellem Morten Luthers sidste Ophold paa Wartburg, da han fik Bud om den sværmeriske Bevægelse blandt hans Venner inde i Wittenberg*), og saa Grundtvigs Ventetid, medens hans Venner gik paa deres egen Haand til de gudelige Forsamlinger. Paa én Maade maatte det være en bitrere Skaal at drikke for Grundtvig; thi han havde selv i Forvejen faaet Lejlighed til

*) Jvfr. derom Ludvig Schrøders om Luthers Liv og Virksomhed i „Nordisk Maanedsskrift“ 1880, 1—5 Hæfte.

at advare derimod, og dertil kom, at en af hans allernærmeste Venner, Jakob Kr. Lindberg, der ellers kunde dele alt med Grundtvig, gik i Spidsen derfor.

Det kan maaske nu synes, som om der den Gang for Grundtvig maatte ligge mindre Vægt paa, om hans Venner samledes til „gudelig Forsamling“, tilmed naar det som her var en Kreds af hjertelige og ærlige Mænd og Kvinder, der samledes af Hunger efter at høre noget om Vorherre, og saa endda havde Frihed til at synge de gamle Salmer, hvori de ganske anderledes kunde lægge deres Hjærte ind.

Men Sagen var den, at Grundtvig alt den Gang var Helligaandens særligt udvalgte Rødskaab. Som saadan havde han faaet at se, hvad det var, Herrens Venner maatte samles om, om der atter skulde komme virkeligt Liv af Døde og Vækst i Levnedsløbet, at det var Herrens Mundsord ved hans egne Instiftelser, den hellige Daab og den hellige Nadvere. Derfor var det ogsaa fra det Øjeblik bleven hans eneste Kirkesorg at faa alle dem, der havde Hjærte til at tro paa Jesus Kristus, til at fæste deres kristne Tro til Herrens Mundsord som Livsordet ved hans egne Instiftelser, og fremfor alt til Trosordet ved Daaben som Herrens og Menighedens sammensmeltede Vidnesbyrd.

For Grundtvig stod det fuldkommen klart og aandelig vist, at en slig Gjærning umuligt kunde

fuldkommes i den gudelige Forsamling i Hjemmet, hvor der hverken var den Døbefont eller det Nadverbord, som der nu skulde samles om, men hvor meget mere Fristelsen laa nær til at samles om det Menneskeord, hvorom en saadan Forsamling drejer sig. Da derfor Lindberg begjærede Grundtvigs Deltagelse i den gudelige Forsamling, maatte Grundtvig misbillige Forehavendet som ukirkeligt og fraraadede det med mange Alvorsord og ikke uden Taarer.

I det Grundtvig paa sine gamle Dage i „Kirkespejlet“ skal gjøre Rede for hin Bevægelse, siger han: „Jeg har intet godt Øje til slige Forsamlinger, der næsten uundgaaelig fører til et selvgjort Menighedsliv med en selvgjort Hellighed, der intet har med Kristus at gjøre.“ Men, siger han, han kunde ikke være ligegyldig ved dem.

Det er da ogsaa utænkeligt andet, end at Grundtvig stadig maatte faa Bud om, hvad hans Venner tog sig til i Forsamlingerne. Og selv om der ved „Kalkbrænderi-Forsamlingerne“ ikke var talt eller handlet mere end vi ovenfor har været i Stand til at meddele, er det indlysende, at her var alt nok til at stadfæste Grundtvig i hans Betragtning af deres Ukirkelighed, end sige Mangel paa Ævne til at opbygge, hvad Herrens Aand nu klarlig havde peget paa, der skulde opbygges. Naar Harmsen med stor Bitterhed rev ned paa saa at sige alle Kjøbenhavns Præster under Navns Nævnelser; naar Siemonsen den ene

Gang efter den anden med sorte Farver afmalede Skyggerne, der havde lagt sig om alle de kirkelige Handlinger; og naar endelig Lindberg selv, som i sin ovenanførte anden Juledags Prædiken, talte om alle Landets Præster som mensvorne, fordi de ikke skrev og taleden imod Professor Clausen og ligesindede, da skjønner vi godt, at her var begyndt noget sværmerisk i det hele, at Førerne var paa Veje til at blive fanatiske og at Tilhørerne let maatte kunne rives ind i en Hvirvel. Og naar vi hører om den Vægt, der blev lagt paa udvortes Ting som dette at staa op under Bønnen og at sige et lydeligt Amen i Kor til Velsignelsen, saa mærker vi, at der var begyndt at arbejde sig en selvgjort Hellighed frem.

Parmo Petersen fortæller, at naar de bad Grundtvig om at være til Stede i deres Forsamlinger, da svarede han stedse, at naar deres Ansøgning om en fri forenet tysk og dansk Menighed med ham og Siemonsen til Præster blev bevilget af Hans Majestæt, da vilde han møde dem for Herrens Alter.

Ligesom Grundtvigs folkelige Haab i disse Maaneder holdtes vedlige og udvikledes under den aandelige Syssel med Nordens Mytologi, saaledes var aabenbart Udsigten til en fripræstelig Virksomhed i en fri Menighed ham kirkeligt til stor Støtte i disse trange Dage.

Det ser ud, som om den Tavshed, der var

hele Sommeren igjennem mellem Grundtvigs Venner angaaende en fri Menigheds Dannelse, har vedligeholdt sig den første Tid, efter at man var begyndt at holde Forsamlinger i „Lille Rolighed“.

Lindberg fortæller da: „Imidlertid begyndte nogle Medlemmer af Frederiks tyske Menighed at savne Pastor Siemonsen som deres Præst, og da de hørte om vor Hensigt at ville indgive allerunderdanigst Ansøgning om Frimenighed, ønskede de at søge det samme med Hensyn til Pastor Siemonsen, og det gav da let Anledning til en Forening imellem os.“ Den 23. Oktober 1831 blev en Fuldmagt forfattet, i Følge hvilken det bemyndigedes „to jævne, alvorlige og sindige Borgermænd“, Sæbemester J. Madsen af Kristianshavn og Skomagermester L. C. Aborre af Kjøbenhavn, paa de undertegnedes Vegne mundtlig at udtale den fælles kirkelige Trang for Kongen. I Løbet af en Maaned blev denne Fuldmagt undertegnet af 160 Familiefædre og ugifte Personer over Myndighedsalderen. I disses Tal var Overretsassessor Spandet, Magister Lindberg, Krigsraad Hansgaard, Brygger Westberg, Studenterne Laurent, Chr. Sigfred Ley o. a. Lindberg forfattede dernæst den allerunderdanigste Ansøgning d. 24. Novbr. 1831. Den er undertegnet af I. Madsen og L. C. Aborre, og findes aftrykt i „Nordisk Kirketidende“ 1836*). Der udtales i denne Ansøgning, hvordan Historien

*) Side 519 fl.

paa ethvert Blad fortæller, at til aandelig Frihed er der en dyb Trang hos alle Mennesker, og hvordan Historien lovpriser de Konger, der hævdede aandelig Frihed i deres Lande. Der mindes dernæst om, hvordan den ny Oplysning udviklede sig saadan i de protestantiske Lande, at mange for den bortbyttede den gammeldags krisine Tro. Der udtales, hvordan danske Folk af den gammeldags Tro nu maa savne Pastor N. F. S. Grundtvig som deres Præst, han, der har talet saaledes til deres Oplysning og Opbyggelse som ingen anden, og hvordan nogle tyske Familier savner Pastor Siemonsen. Uden nogen Bekostning for Staten ønsker de derfor at danne en fri dansk og tysk Menighed om disse to Præster, og hvis de ikke kan faa den ledige Frederiks Kirke til Brug, at det da maa tillades dem selv at sørge for et Sted, hvor de kunde samles til Gudstjeneste. Slutteligen udtaler de, at deres Haab om Bønhørelse er ikke alene grundet paa deres Tro paa Herren, men ogsaa paa deres Tillid til Majestætens faderlige Sindelag mod alle sine Undersaatter. Denne Ansøgning, der blev indgivet de sidste Dage i November, ledsagedes med en „allerunderdanigst Erklæring af Pastor N. F. S. Grundtvig“, af 26. November, hvori han først lover at underkaste sig alle de Bestemmelser, Majestætens Visdom maatte finde nødvendige til ordenlig Førelse af Kirke-Bøger og til alt, hvad Vedligeholdelsen af god borgerlig Orden og Skik udkræver.“

Grundtvig erklærer dernæst, at efter tyve Aars Embedserfaring ser han nu klart, at en kirkelig Skilsmisse mellem de gammeldags lutherske kristne og de nymodens er uundgaaelig nødvendig. Han skjønner paa Ære og Samvittighed ikke rettere, end at Skilsmissen sker paa den læmpeligste og mest velgjørende Maade, naar de faar Lov til at gaa ud af Statskirken og kirkelig sørge for sig selv. Han og hans Venner hører til dem, der er inderlig vel fornøjede med den danske Statskirkes indvortes og udvortes Forfatning, som den ved Grundloven, Landsloven og Kirkeritualet er bestemt. Desuagtet har Omstændighederne saa sælsomt udviklet sig, at netop de maatte bede om allernaadigst Tilladelse til at gaa ud af Statskirken. Han slutter med at udtale sin „glade Overbevisning at have gjort sit bedste til, at Miskundhed og Sandhed kan mødes, Retfærdighed og Fred kyskes i det kjære Fæderneland“, og forsikrer om sin ubrødelige Troskab og Hengivenhed.

En Erklæring fra Siemonsen blev ogsaa hoslagt.

Ansøgningen blev da overrakt Kongen. Cancelliet sendte den til Biskoppens og Provsterne H. G. Clausens og A. K. Holms Erklæring. Stiftsprovst H. G. Clausen skrev i sin Betænkning af 12. Desember 1831: „Ansøgningen er aabenbart lagt an paa ved sin kaptiøse Form at bringe Statsøvrigheden til at modsige sig selv. Enhver

Adskillelse nemlig fra den herskende Kirke forudsætter hos dem, der adskiller sig, en Afvigelse fra den kirkelige Lære eller det kirkelige Liv. Men de, som i nærværende Tilfælde forlanger Adskillelse, gjør netop Paastand paa, at det er dem, der som rette og sande kristne overholder den lovhjemlede Kirkelære, og vil saaledes bringe Øvrigheden til offentlig at erkjende, at det er Staten, som er bleven sin Religion, Regeringen, der er bleven sin Forpligtelse utro . . . At imidlertid et saadant Fænomen kan vise sig paa vor kirkelige Horisont i det 19. Aarhundrede, kan ikke forundre os, naar vi betænker, hvorledes Kjøbenhavns kirkesøgende Publikum gjennem en Række af Aar er bleven bearbejdet ved de aldrig hvilende Zeloter, der har opbudt alt for at afstedkomme Forvirring og Splid i Kirken.“ Ganske i samme Retning gik Biskop Müllers og Provst Holms Betænkning.*) At Grundtvig imidlertid har haft godt Haab, vidner følgende Linjer om i et Brev fra ham til Gunni Busck af 21. Januar 1832: „Om Kirken har jeg længe intet hørt, men har dog det Haab, at Herren, der, saa vidt jeg véd, har befalet mig at slutte Fred med Pennen, vil sætte mig i Stand til at føre hans Sag med Munden og være med, hvor han føder Børn og skaber Folk til at love sit Navn og den hellige

*) L. Helveg: „Den danske Kirkes Historie efter Reformationen“, 2. Udgave S. 513 fg.

Faders, som bærer med rette den tredobbelte Krone, fordi han er alt i alt, end sige da i sin Aand og sin enbaarne Søn.“*)

Otte Dage efter blev Ansøgningen om den fri Menighed afslaaet paa Kongens Fødselsdag den 28. Januar, ikke i Kongens, men i Kancelliets Navn. Den 2. Februar blev dette gjennem Kjøbenhavns Magistrat meddelt de to Ansøgere fra Kancelliet.

Parmo Petersen skriver til sin Ven: „Ansøgningen blev afslaaet den 28. Januar paa Kongens Fødselsdag af det danske Kancelli, paa den Dag, da vor elskede og menneskekjærlige Landsfader og Konge ellers udstrækker sin Naades milde Haand og skjænker Forbryderne i Fængslerne deres Frihed. Og vi, som intet har forbrudt, hverken mod vor Religions hellige Bud eller mod Statens Love, os nægter det danske Kancelli den billigste og ydmygeste af alle Bønner, at man vil forunde os Lov til at dyrke den sande treenige Gud i Aand og Sandhed, høre hans hellige Ord og annamme de hellige og højærværdige Sakramenter saaledes, som det ene bør troende kristne efter vor lutherske Trosbekjendelse og Skrifter at annamme dem.“

Præsten i Stiftsbjærgby, Gunni Busck, hørte i de Dage til Grundtvigs allerfortroligste Venner og til de ganske faa, der fuldt ud kunde følge

*) Gunni Buscks Levnedløb, S. 87.

Grundtvig. Den 1. Februar havde Busck allerede faaet Budskab om Afslaget paa Ansøgningen. I den Anledning skriver han*) til Grundtvig samme Dag: „Saa har da vor Herre Jesus ikke nu villet tilstede vor Begjæring om en fri kristelig Menighed, saaledes som vi havde udkastet den i vore Forhaabninger, og det er derfor vor Sag at overveje, hvad vi nu har at gjøre. Dog dette véd vi, at vi al Tid skal hjærteligen ihukomme, og skamme os, naar vi ej gjør det, dette: „Guds Timer og Dage gaar frem og tilbage, gak aldrig i Rette med ham.“ Vore Hænder vil vi derfor folde og barnligt med vore Børn slutte os fast til Gud i vort Fadervor og — trods alt Mørket fra Helvedes Porte vælte al vor Sorg paa ham, som har Omsorg for os og lukker kun den Vej, ad hvilken vi vilde vandre, for at aabne i dens Sted en langt herligere og bedre Vej for os, sine Børn, sine igjenløste, paa hvilke han ikke kan tænke uden at det staar ham lyslevende for Øje, at for os faldt Jesu Sved som Blodsdraaber i Getsemane, for os opgav den uskyldige og hellige sin rene Aand i Døden paa Golgatas Kors. Altsaa, kjære Ven, du tager i Aften det Troens Ord, paa hvilket du døbtes, i din Mund og i dit Hjærte, og dermed er Verden overvunden; thi vor Tro hun er Sejren, som har overvundet den, og jeg skriver dig kun dette for at minde dig om, hvad du véd,

*) Gunni Buscks Levnetsløb, S. 89.

at vi Børn, som Johannes siger, har overvundet dem; thi den, som er i os, han er større end den, som er i Verden. Derfor beder jeg Gud i denne Stund, jeg skriver dette, hvad du vist beder med mig, naar du læser dette, beder Gud, „at han ej vil forsmåa min ringe men uskrømtede Tak, fordi jeg véd og er overbevist om, at han vil slaa vore Fjender bagfra og vil herlig føre den Stund frem, da vi i Forsamlingen skal love hans hellige Navn og takke ham for hans Hjælp og den underlige Redning, han beredte.“

Grundtvig havde heller ikke opgivet Haabet endnu. Han gik Lørdagen den 11. Februar op til Stemann, som da var Præsident i det kongelige danske Kancelli, for at prøve, om det under ingen Betingelse var at vente, at han kunde faa en Kirke at prædike i for fri Tilhørere. Grundtvig fortæller selv i „Kirkespejlet“*) om dette sit Besøg hos Stemann, der forresten kun varede en halv Times Tid, saaledes: „Jeg fandt ham imidlertid, som man kunde vente, saa stiv som en Kariolhest og saa indtaget mod al Frihed, at han kun lo ad alle mine Lovtaler over den i aandelig Henseende og lod mig høre, at naar det var mig saa meget om at gjøre at prædike, saa skulde jeg kjønt beholdt Kirken, da jeg havde den; nu var derved intet at gjøre. Selv da jeg henledte Eksellensens Opmærksomhed paa de

*) Side 389.

gudelige Forsamlinger, som jeg vidste, han hadede, og bemærkede med Eftertryk, at jeg ikke længer som hidtil kunde fraraade dem, naar der nægtedes mig en Prædikestol, da syntes det slet ikke at røre ham, for han bemærkede haanlig, at der havde heller ingen bedt mig om at fraraade „gudelige Forsamlinger“, som, naar de holdt sig Loven efterrettelig, var ham ganske ligegyldige. Jeg tog da Afsked med den Forsikring, at jeg da herefter vist skulde vogte mig for at fraraade, hvad jeg nu hørte, var i Kancelliets Øjne aldeles uskyldigt.“ Chr. Sigfred Ley meddeler i sin Dagbog, at i Samtalens Løb talte ogsaa Grundtvig til Stemann om Efterverdenens Dom. „Ja, Efterverdenen, hvad er det“, sagde Stemann, „den Tid, vi lever i, den kommer os ved“. Grundtvig undskyldte sig saa med, at han var Historiker. Stemann endte Samtalen med at sige: „Det er ingen Ting og bliver til ingen Ting“, hvorpaa Grundtvig skiltes fra ham med de Ord: „Jo, det baade er noget og skal blive til noget“.

Næste Dag, der var en Søndag, indfandt Grundtvig sig „følgelig“ selv i Forsamlingen paa Kalkbrænderiet. Vi forstaar nok, i hvilken overordentlig bevæget Stemning, han den Søndag Formiddag maatte være, da han begav sig ud til Lindbergs Bolig. Aldrig havde der før været en saadan folkekirkelig Nød til Stede og hidtildags aldrig siden. Det var den 12. Februar 1832; netop sjette Søndag efter hellig tre Konger, en

Søndag, som kun sjælden indtræffer i Kirkeaaarenes Løb. Antallet af Tilhørere var den Dag vokset i overordentlig Grad, thi Rygtet havde alt mældt, at Grundtvig vilde komme til Stede. I de tæt pakkede Stuer stod Siemonsen og holdt den sidste af sine sammenhørende Prædikener. Den handlede om Sygeberedelser. Da det var denne Tale, Grundtvig selv blev Ørevidne til, vil vi her meddele hele Siemonsens eget Udkast. Han har selv givet det Udskriften „Krankencommunion“, og det lyder saaledes:

„Apostl. Gjern. 5, 42 siger: „og de lod ikke af hver Dag at lære i Templet og i Husene og at forkynde Jesum Kristum“. Ligesom Kristi Evangelium er det samme Guds Ord, enten det forkyndes i Templer og Kirker eller i Husene, saa kan heller ikke Kristi Sakramenter, hvis de blot forvaltes efter hans Indstiftelser, for Resten i nogen Henseende blive forandrede ved det Sted, hvor de forvaltes. Et Barn, som hjemme er blevet døbt, faar ligefuld Del i det hellige Bads Naade, som et andet Barn, der bæres til Døbefonten i Kirken. Det samme maa da være Tilfældet med Herrens andet Sakramente, den hellige Nadvere. Naar det ledsages ved de af Herren overantvordede Instiftelsesord og modtages af en værdelig forberedt Sjæl, saa vil det være lige saa kraftigt til at give Syndernes Forladelse og derved den sande Fryd og Fred, enten Sakramentet nydes i Kirken eller hjemme i Huset. De første kristne

fra Apostlernes Tid af, og saa længe den kristne Menighed var en af Verden forstødt Flok, maatte den jo behjælpe sig med at samles i Husene og der at berede Herrens Bord og være dets Gjæster. Og skjønt længere hen i Tiden Guds Hus, det til Herrens Tjeneste viede Sted, ogsaa er blevet Stedet, hvor Kristi Alter er oprejst og kristne skal findes ved dets Fod, og hvor ogsaa alt omgivende forøger Handlingens Højtidelighed, saa er dog Herrens Sakramente ikke aldeles bleven udelukket fra Husene, i det det tillades aldrende, svage, syge Folk at begjære at annamme Sakramentet hjemme hos sig selv. Dette er den saakaldte private Kommunion eller Syge-Kommunion eller Berettelse. Efter nu de tvende sidste Gange at have talt om den offentlige Altergang i Kirken, hvad der ved denne bør iagttages saavel af den gejstlige Husholder, Præsten, som af de deltagende Lemmer af Menigheden, vil vi i Dag især tage Hensyn til Privatkommunionen eller Sygeberettelsen. Hvorledes den er kommen i Brug er let at indse. Mangen en med svage- ligt Helbred eller henstrakt paa Sygelejet monne sørge og sige, som der staar i 42. Salme: „Jeg vilde saa gjerne gaa frem med Hoben, vilde gaa af Sted med dem til Guds Hus, med Frydeskrig og Taksigelses Røst iblandt den Hob, som holder helligt“. Men de kan ikke se deres Ønske opfyldt. Især naar Svageligheden og Sygdommen er i tiltagende og den Tanke, som vi dagligen skal gjøre os fortrolige med, rykker nærmere og

nærmere: hvo véd, hvor nær mig er min Ende, saa bliver Bønnen des ivrigere: min Gud, gjør dog for Jesu Blod min sidste Afskedstime god! Og saaledes som Herren elskede sine egne, som var i Verden, indtil Enden, saa vil ogsaa enhver kristen elske Herren indtil Enden, ej have nogen større Længsel end at dø i Herren, og jo nærmere den sidste Fjende kommer, der skal fældes, da des mere at forvise sig om Jesu Naade og Guds Kjærlighed og Delagtighed i Syndernes Forladelse, og til dette Øjemed begjære Sakramentet, for efter dette guddommelige Pants Modtagelse at kunne udraabe med trøstig Glæde: Halleluja, Halleluja, Guds Søn er min; jeg gaar herfra med ham til Himmerige! Se, saa har det sin gode Grund, at Herrens Alter, besat med hans Gaver, ogsaa kan og bør sættes midt i en Familiestue eller ved en sygs stille Leje. Og Kristi eget Løfte: hvor to eller tre er forsamlede i mit Navn, der er jeg midt iblandt dem, dette hans Løfte gaar ogsaa paa den Maade i Opfyldelse.

Men at det ikke al Tid staar saa godt til med Sygeberettelsen, men at ogsaa her ved Vantro eller Overtro den kristne Tro og Sakramentets rigtige Hensigt er bleven fortrængt og miskjendt, kan desværre ikke nægtes, og hver Præst kun med nogle Aars Erfaring vil nok have Anledning til at fremføre velgrundet Klage.

Først maa man da klage over, naar det er en syg, som skal berettes, saa er det ofte ikke

selve den syges Ønske at faa Sakramentet, men Familiens eller andres, som er omkring den syge, og som har hans Pleje og Tilsyn. Det maa jo kaldes ganske rosværdigt, at de nær paarørende er betænkte derpaa og søger ogsaa at henlede den syges Tanker derpaa. Men det kan dog ikke være nok, naar nu paa de andres Spørgsmaal og Forslag den syge vel ikke svarer Nej, men heller ikke noget glad og bestemt Ja. Har ikke Herren sagt: Salige er de, som hungrer og tørster efter Retfærdighed, thi de skal mættes? Men maa da Hungren og Tørsten efter Retfærdighed, Retfærdiggjørelsen ved Foreningen med Herren, ikke røbe og vise og tilkjendegive sig ved frivillig Begjæring og Længsel efter Sakramentet? Saa lidet det er muligt, at jeg kan spise i en andens Sted, saa han skulde tillige blive mættet, lige saa lidet kan det gaa an, at den enes aandelige Hunger og Tørst kan komme den anden til Gode. Her maa enhver selv have noget, som er bleven vakt i hans Hjærte, og lignende Regel gjælder altsaa ogsaa for de syge: „enhver prøve sig selv og saaledes o. s. v.“ Hvis dette Ønske, af Præsten at blive berettet, al Tid kom frem af et virkelig længselsfuldt Hjærte, saa vilde det heller ikke hænde sig, hvad der nu om Stunder saa ofte er Tilfælde, at denne sidste Kommunion opsættes næsten indtil det yderste.

Det første, en Præst derfor maa spørge om, naar han kaldes til at berette en syg, er det,

om den syge endnu har sin fulde Bevidsthed, saa han formaar at samle sine Tanker? Og om end den, som er sendt til Præsten, forsikrer dette, saa bliver dette alligevel ofte nødvendigt, naar man staar ved den syges Seng, først at tiltale dem med det Spørgsmaal: kjender De, hvem jeg er? véd De mit Navn? Thi de sidste Timer falder det sædvanligvis vanskeligt at samle sine Tanker. Det er hændet mig, efter at jeg om Formiddagen havde berettet en syg, at denne allerede samme Dags Eftermiddag døde; ja endog at jeg er bleven kaldet til samme Forretning, og skjønt jeg paa Øjeblikket begav mig hen til Stedet, traf jeg dog, da jeg traadte ind i Døren, den syge allerede død. Ak! maatte jeg den Gang og ved lignende Lejligheder tænke: efter den Mand, som forordner Lægemidler for Legemet, bliver der straks sendt Bud, naar Sygdom indtræffer i en Familie, og Vejen til Apotheket løbes før end gaas; men Vejen til Præsten søges saa sent, og til at anvende Lægemidler for Sjælen synes der al Tid at være endnu Tid nok tilbage! Skal da vor Herres Kristi Sakrament staa paa samme Linje med Katolisismens selvgjorte Sakrament, den saakaldte sidste Salvning, som kun meddeles de dødssyge for netop at blive det sidste, som Mennesket fra Kirkens Side modtager? Skal da Døden allerede have banket paa Døren, førend den, som ligger syg, bereder sig til at blive berettet? Naar Øjet begynder at briste,

Læberne blegner og Panden dækkes med kold Sved, og selve Kampen mellem Liv og Død skal strides, er det da den belejlige Tid og Stund at lade sig Sakramentet række? O, nej, dertil udfordres en roligere Samling, og at den syge endnu har saa mange Kræfter tilbage, at han i det mindste paa nogle faa Spørgsmaal fra Præstens Side kan svare ordentligt. Ellers bliver det saa sørgeligt for Præsten, som skal forvalte Sakramentet. Han ønsker at overbevise sig om, af hvilken Drift og Grund, den syge forlanger at blive berettet, paa hvilken Tro han agter at gaa over i Evigheden, men finder den syge allerøde saa haardt angreben af den tilstundende Døds Magt, at han ej mægter at tale noget forstaaeligt, at give en Bekjendelse om sine Synders Erkjendelse eller om den Trøst, han haaber at vinde ved Sakramentets Nydelse, eller at frembringe en forstaaelig Bøn og Suk: Herre, for dine Lidelsers Skyld kom mig i Hu, at jeg maa komme i dit Rige! naar dette mangler, fordi baade Legemets og Sjælens Sundhed og Kræfter næsten ganske har tabt sig, — o, hvor forlegen føler sig da ikke Præsten. Han staar i Uvished og spørger: skal og kan jeg meddele denne syge Sakramentet eller ikke? Derfor kan jeg ej unnlade her at indskærpe den Formaning til alle dem, som er til Stede, at de vilde se til, at i deres Kreds, naar en syg skal berettes, denne Handling da ikke bliver henlagt

netop til den Tid, naar det viser sig, at det gaar til Døden.

En anden Punkt ved Sygeberettelsen, som maa bedrøve Præsten, er denne: Ligesom i de Dage, da Troen fandt, at Overtroen langt fra ikke har mistet sit Rige og sin Indflydelse, saa maa denne Erfaring ogsaa sandes af Kirkens Lærere. Man hører nemlig ofte enten af den syges Mund selv eller hans paarørende den Ytring, at de haaber, naar den syge først har modtaget Sakramentet, saa vil det have en Indflydelse paa den syges Befindende, eller, som man plejer at udtrykke sig, give en Forandring enten til Liv eller Død. Det er derfor ikke noget sjældent, at Præsten straks ved Indtrædelsen mødes med en saadan Erklæring, at man venter sig dette af den syges Beretelse og derfor havde ladet Præsten kalde. I kan let begribe, at det ej er nogen glædelig Begyndelse, naar man i Stedet for at arbejde paa den rigtige Tros Styrkning, maa begynde med at bekæmpe en falsk Forventning og Anskuelse af Naderens Sakramente. Her bør anvendes Apostlens Ord i vor Tekst, at der skal gjøres Forskjel paa Herrens Legeme. Herrens Sakramente, hans hellige Legeme og Blod skal ikke agtes lig noget andet Næringsmiddel, der nærmest sigter til at opretholde det jordiske, timelige, legemlige Liv. Kun i én Henseende kan vi sige, at Alterets Sæde ogsaa har Indflydelse paa vort Legeme; nemlig, som og alle gamle Kirkefædre har lært, at

der, ved at der forundes os en Forening med Jesu Kristi Legeme, bliver i vort Legeme og Kjød den Udødeligheds Spire nedlagt og udviklet, formedelst hvilken vi ved Herrens Gjenkomst skulde opstaa af Gravene. Men for Resten maa som Svar gjælde, hvad Apostlen i Almindelighed skriver til Efeserne: „Lovet være Gud og vor Herres Jesu Kristi Fader, som velsignede os med al aandelig Velsignelse i det himmelske i Kristo.“ Det er til aandelig Tarv, til himmelsk Velsignelse, Sakramentet er givet os; og hvo, som lægger tilbørlig Vægt derpaa, at Sjælens Frelse er mere end Legemets Velbefindende eller Helbredelse, han vil takke Herren for, at han tør æde af det Brød, og drikke af den Kalk, hvorved der siges: til Syndernes Forladelse. Thi salig er den Sjæl, hvem Synden er tilgivet og forladt, og som i Jesu Navn har fundet og kjendt en naadig Gud i Himlen. Se, denne faste Overbevisning skal ogsaa høstes af Sakramentets Annammelse, og derpaa alene skulde den syge, som vil berettes, henvende alle sine Tanker. For Resten, da Sjæl og Legeme, saa længe Mennesket lever, staar i Forbindelse med hinanden, saa vil Sjælens forandrede Tilstand heller ikke blive uden Paavirkning paa hans øvrige Befindende. En syg Familiefader, som begjærede Sakramentet, sagde til mig: „jeg har i den sidste Tid haft saa mange urolige Tanker; jeg kan ikke bære mer alle de Byrder, som er væltede paa mit Hjærte, og disse Sjølebyrder ned-

trykker mit hele Væsen, saa hvis Herren ikke i Naade vil tage det Aag fra mig, maatte jeg snart synke i Graven. — Se, han hørte til de besværede, som Herren har lovet at give Hvile. Han fik denne Hvile i at modtage Sakramentet. Og nu var den naturlige Følge, efter at Sjælens Byrde var lettet og en ny Glæde fundet, at han følte sig ogsaa legemlig forfrisket og styrket. Men for Resten maa vi ved Sygeberettelser bekæmpe den Overtro, som om det meddelte Sakramente ligefrem bevirkede en Forandring i det legemlige Befindende, en Forandring til Bedring, eller hvis ikke dette, saa til Døden.

Endnu fra en almindelig Side maa vi dømme, at Sygeberettelsen har noget skjævt og forkert ved sig. Kommunionen burde aldrig blive saaledes til en Privatsag, at der blot en enkelt tog Del deri. Thi derved gives Slip paa det ene, som ikke bør udskilles fra Kommunionen, nemlig at træde i Samfund med vore medforløste Brødre og at føle os i Kjærlighed forbundne med dem, formedelst den Kjærlighed, med hvilken Frelseren først har elsket os og hengivet sig selv til en Forsoning for vore Synder. Det skal vi jo aldrig glemme: bliver nogen forenet med Herren, som er Menighedens Hoved, saa maa der tillige findes en Forening mellem ham, det ene Lem, og de øvrige Lemmer paa Herrens Legeme; og det skal fornemlig finde Sted ved Herrens Sakramente til et Vidnesbyrd om, at de, som æder

af ét Brød og drikker af én Kalk, skulde være ét i Herren, skulde være, som der er skrevet om de første kristne: „de troendes Mængde havde ét Hjerte og én Sjæl.“ Men hvorledes er det blevet, naar Præsten kaldes til en syg for at meddele Kristi Gaver? Saa er det for det meste densyge alene, der begjærer og modtager det; de andre tilstedeværende eller paarørende bliver udeltagende. Og ligesom dette, som sagt, strider imod den ene Hensigt af Sakramentet, saa vil ogsaa Præsten selv hver Gang føle det, at der er noget ufuldstændigt og fattigt derved at række Brødet og Vinen kun til en eneste. Han siger ved Indstiftelsesordenes Gjentakelse: tager, æder; og siden maa han sige: tag, fordi der er kun én. Han siger først: drikker alle deraf, og se, der er ej Flertal, som kan benævnes alle, men kun en eneste. Maaske er det i mange Huse, hvor en syg skal berettes, ubekjendt, at efter Kirkeloven er det tilladt, hvad efter Sagens Natur bør være, at de andre Medlemmer af Familien bør tage Del i Kommunion tilligemed den syge. Thi derved bliver den huslige Kreds til en virkelig lille Menighed, og hvor glædelig og trøsterig maa ikke en saadan Forening blive, baade for den sunde og den sengeiggende, især naar maaske snart derefter Familiebaandet sønderrives ved Dødens Haand. Hvor uforglemmelig maa denne Time blive for de efterlevende.“

Foruden den staaende Bøn og det lydelige

Amen i Kor, har der muligt den Dag ogsaa været sunget en af de tyske Salmer.

Da Siemonsen var færdig med denne sin her gjengivne Prædiken, traadte Grundtvig frem. Chr. Sigfred Ley fortæller i sin efterladte Dagbog, at det lod til, som om Siemonsen blev meget forbavset, da Grundtvig klappede ham paa Skulderen og sagde: „lad mig nu tale et Par Ord“. En Deltager har meddelt mig, at han kunde ikke se Grundtvig, da der var flere smaa Værelser, og alle fuldt besatte, men han kjendte straks Røsten, da Grundtvig begyndte: „saligt det Folk, som forstaar sig paa Klangen.“ Det var en Tale paa en halv Times Tid, Grundtvig sluttede Samlingen med. Han havde valgt sin Tekst ud af den Søndags Evangelium: „her er godt at være; vil du, da vil vi bygge tre Boliger her.“ Grundtvig var højst bevæget og talte med Taarer i Øjnene. „Han trøstede os“, siger Parmo Petersen, „til Slutningen saa herligen med, at hvor Jesus Kristus selv er til Stede, der kan Djævelen intet udrette.“ Dagen efter, den 13. Februar, talte Student Chr. Sigfred Ley med Grundtvig om Aftenen. Grundtvig sagde, at han havde kun gjort, hvad han ikke kunde lade være med. I en Kirke vilde han ikke prædike; dertil følte han sig for adskilt fra Statskirken; ogsaa vilde han, at andre skulde se det. Paa en Adskillelse ved Sakramenterne fra Statskirken tænkte han ikke straks; han troede ikke, de kristne for Øjeblikket kunde bære Følgerne. Det var at

gjøre Gud Skam. Men den Opsigt, han ved mundtligt Ord kunde gjøre, vilde han ikke afholde sig fra. „Vi lader alle Fordomme fare“, sagde Grundtvig, „man maa være glad, naar man véd, hvad man har at gjøre for Øjeblikket. Gud sørger for Fremtiden.“ Ley slutter med at sige, at Grundtvig saa bekymret, men dog venlig ud.

Men allerede ved denne sin første personlige Deltagelse i den gudelige Forsamling fik Grundtvig det Indtryk, at hans Venner „stod i Fare for at komme paa vilde Veje“, og han besluttede nu selv at træde i Spidsen for Forsamlingerne.*)

Ogsaa Lindberg maa tildels have haft paa Fornemmelsen, at det gik i et skjævt Spor. Thi Søndagen forud talte han sidste Gang i Forsamlingen paa „Rolighed“. Og kort før Forsamlingen begyndte, sagde han „med fuld Sikkerhed“ til Pastor Siemonsen og nogle faa tilstedeværende Venner, at han i Dag holdt sin Afskedsprædiken. Siemonsen føjede straks til: „Ja, naar jeg faar talt næste Søndag, har jeg intet mere at sige i denne Forsamling“. De havde den Gang ingen Anelse om, at Grundtvig næste Søndag vilde mødes med dem; men det havde slaet dem, at der nu maatte ske en Forandring. De tilstedeværende Venner bedrøvedes inderlig over, at der skulde standses. Men de sluttede den Søndags Samling med Sal-

*) „Kirkespejlet“, Side 390.

men: „Hvo ikkun lader Herren raade“, og gav Sagen i hans Haand.*)

Søndag Septuagesima, den 19. Februar 1832, mødte da Grundtvig anden Gang i „Lille Rolighed“. Og denne Søndag var det ham, der kom til at lede Forsamlingen med sin Prædiken. Grundtvig prædikede over Dagens Evangelium, Arbejderne i Vingaarden. Hans egen Opskrift til denne Prædiken findes foran i Samlingen af hans „Prædikener i Frederiks Kirken“ 1874. Vi faar i denne Prædiken et storslaaet Indtryk af, hvordan Grundtvig netop var Manden ogsaa i de Dage til baade at retlede og vejlede Herrens Venner.

Med Aandens Klarhed og Hjærtets Ydmyghed gjør han allerført Rede for sit Forhold til Vennernes Færd i de Maaneder. „Mine Venner og Søskende i Kristo“, siger han, „dem vilde jeg lære at kjende mine Veje i hans Tjeneste, ej blot fordi det er tungt at miskjendes af Venner, og al Tid skadeligt for Menigheden, naar Læreren miskjendes, men især fordi de nærværende Omstændigheder er saa besynderlig udviklede, at hvor de skal opredes og ordne sig saa læmpelig, saa fredelig og glædelig som muligt, og det skal de dog sikkert hos os, der, som jeg netop udviklede Sagen, før jeg sidst forseglede mine Læber, lever i den bedste Del af Verden, — skal det ske, som var Haabet, Gud lod følge mig ved min Udgang som

*) Nordisk Kirketidende. 1836. S. 530.

ved min Indgang, og er i Dag som i Gaar mit stadige Haab, da maa de kristne komme til at betragte baade Vingaarden og Arbejdet deri efter Tidens Tarv, langt ligere mig, end de fleste gjør endnu. Og dette, mine Venner, er Hovedgrunden, hvi jeg igjen træder op iblandt eder, træder op saaledes som det undes mig, da det ikke undes mig som jeg ønskede, og ønskede sandeligt langt mer for eders og for Danmarks Skyld end for min egen; thi hvad bryder jeg mig om, at Verden ler og peger Fingre, det lærte jeg at taale, da jeg var ung og hæftig, jeg maa da sagtens smile ad det nu; og hvem den Naade timedes, hvem det ærefulde Kald betroedes at føre Kongens Ord fra de høje Himle, ja i Herrens Navn at tale Fred blandt de ængstede, Liv blandt de døde og Glæde blandt de grædende, han trænger ej til andre Hvælvinger end dem hist oppe, for at finde Højtidelighed og udbrede den omkring sig, han trænger ej til andet Orgel end det, Herren bygte i hans Barm og i alle dem, som har Øre for Klagen fra det høje, han trænger ej til anden Opløftelse over Mængden end den, som Aandens Lue-Vinger giver det levende Guds Ord, hvoraf alle høre Lyden, men hvorom ingen har udgrundet, fra hvor højt det kom og hvor dybt det gaar. Nej, naar jeg tusend, ja titusend Gange hellere vilde møde eder i et ordentligt Forsamlingshus, hvor det tillodes os at have Ordet med Naademidlerne i Fred for den Modsigelse og vilkaarlige Behandling, vor Tro

og Samvittighed ikke tillader os at være delagtige i, hvorfor jeg saa inderlig ønskede det, er, fordi det efter min Overbevisning var baade eder og det almindelige langt mere tjenligt.“

Grundtvig vidner dernæst om, at det, der maa være Hovedsagen for dem, er, at de kan blive ved deres Daabespagt og deres Børn bekræftes i den til værdige Gjæster ved det Bord, hvor Herren kun siger til dem, der tror og er døbte efter hans Indstiftelse: tager, æder, det er mit Legeme, drikker alle heraf, det er det ny Testaments, den ny Pagts Kalk i mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse. Forandredes dette Ord, som skaber Daaben til et Igjenfødsels og Fornyelsens Bad i den Helligaand, da nyttede det dem ej det mindste, om hele Landet gjænlød af Prædiken om Kristi Guddom og Forsoningen ved ham, thi da var Livet saa vist forsvundet, som alle maa fødes, før de faar et Levnedsløb. Han vilde endda være glad, selv om man vilde sige til ham: Du skal have Lov til at beholde den gammeldags Daab for dig selv og dem, der vil enes med dig; men den maa kun forrettes i en Hule under Jorden.

Grundtvig samlede til Slutningen ligesom hele sin Formaning og Opmuntring til sine Venner i følgende Ord: „Man maa ikke med mindste Skin kunne sige om os, at vi lever for at holde Forsamlinger, thi vi skal blot samles for at leve, ej sige til os: nu taler I vel om Re-

ligionsfrihed og Tolerance, men I vil jo aabenbart ikke øve den. Nej, skal vi findes Gjenløsningen værd i alle Maader, da maa det Sind være og vokse i os, som var i Kristo Jesu. Og sandelig, bliver det kun saaledes klart, at vi vil intet, slet intet andet end værne om den Daab, som er Kilden til et gudeligt og elskeligt Liv her neden og til vort Saligheds Haab, værne om det Bord, hvor Sjælen bespises med det Livets Brød, som kom ned af Himlen, og samles for at opbygges til ægte rette Mennesker i Guds Billede, til Fornyelse efter hans Billede, som skabte os, da vil Gud lade det lykkes, og sandelig, jeg tror ikke heller, mange i vort Land vil misunde os en saadan billig, uskadelig, uskyldig og selv for det almindelige gavnlig, velgjørende Frihed. Og hvad kommer det dog os ved at dømme en fremmed Svend, han staa eller falde for sin egen Herre.“

Denne Søndag Septuagesima Formiddag, da Grundtvig talte i Forsamlingen, var der saa stor en Tilstrømning, at Folk i Hundredvis maatte vende hjem uden at kunne faa Plads. For de enkelte af Grundtvigs Venner, der hidtil havde holdt sig tilbage, var det naturligvis til Bestyrkelse, at Grundtvig nu selv var traadt til. Blandt Tilhørerne den Dag var ogsaa Student Chr. S. Ley. Han gik derud Kl. 10¹/₂, men da strømmede allerede lige saa mange tilbage som frem. Han maatte sidde i „en frygtelig Hede og Trængsel“ der ude. Ley fortæller, at Grundtvig bl. a. sagde: „Hvem

har afslaaet Ansøgningen om Kirken? — det har Han deroppe.“ For Resten var Grundtvig vis paa, at det danske Folk sikkert enstemmigt vilde tilstaa dem deres Bøn, saa snart det blev lige aabenbart om alle som om ham, at de kun stred for Fredens Skyld. Selv vilde Grundtvig ikke gjerne være Martyr, sagde han; han havde af Naturen saa meget imod det; syntes heller ikke, han kunde blive ret skikket dertil. Det var heller ikke godt for et Folk og et Land, hvor der blev Martyrer. Han havde nok Sans for den herlige Martyrkrone. De urette Martyrkrone, dem kan vi faa nok af.

Parmo Petersen skriver til sin Ven om denne Grundtvigs Prædiken: „De véd, at vi alle glædede os til at høre Grundtvig prædike i Forsamlingen hos Lindberg Septuagesima. Vor Glæde blev ogsaa fuldkommet, thi han holdt en dejlig Prædiken, hvori han med klare og tydelige Ord gjorde Rede for, hvi han nu atter traadte frem for at føre Ordet i Guds Børns Forsamling, at naar Herren sagde: kom, saa kom han, og naar han sagde: gaa, saa gik han. At han vidste meget vel, at han ikke længere kunde føre det højre Ord, thi Røsten var bleven lav, og Møllen begyndte at klapre. Han sagde os ogsaa med klare og tydelige Ord, at han meget vel vidste, hvorfor vores ydmyge Begjæring om en fri Menighed var bleven os nægtet; fordi det nemlig ikke havde været Her-

rens Vilje, at vort Ønske og Hjærtets Begjæring nu skulde tilfredsstilles.“

Saa vel paa Grund af den indskrænkede Plads i Lindbergs Bolig som fordi Grundtvig ønskede at forkynde Ordet paa Kristianshavn, hvor han jo tidligere havde været Præst, bestemte Grundtvig sig til at leje et rummeligt Loft paa Gros-serer J. Holms Plads lige tæt ved Frederiks Kirken. Lejen for et halvt Aar blev betalt forud. Loftslejligheden blev indrettet, forsynet med Prædikestol og Bænke, saaledes at den kunde bruges første Gang Fastelavns Søndag, den 4. Marts. Grundtvig havde saa tænkt, at han der vilde prædike hver Søndag.

Indtil alt kom i Orden, skulde imidlertid Siemonsen prædike sidste Gang paa Kalkbrænderiet Søndag Seksagesima, den 26. Februar. Han prædikede da ogsaa om, „hvorledes de skulde gjen-drive Modstandernes Indvendinger imod deres gammeldags Kristentro, at den er ufornuftig“. — Inden den Dag var allerede Kjøbenhavns Politi kommen paa Benene. Medens nemlig Grundtvig Septuagesima Søndag Formiddag prædikede paa Kalkbrænderiet, holdt Student Cl. Chr. Harmsen samme Dags Eftermiddag Bibellæsning paa Amager. Herover kom Præsten i Taarnby, L. D. Bruun, i Harnisk og klagede til Kanselliet og Biskoppen. Harmsen blev kaldet til Politimesteren og det blev ham forbudet at holde gudelige Forsamlinger. Harmsen forstod ikke juridisk at klare for sig og

saa sig derfor nødt til at underskrive en Forpligtelse til ikke oftere at holde slige Forsamlinger.

Ved Grundtvigs Prædiken paa Kalkbrænderiet havde Sognepræsten Rothe været til Stede og „formodentlig fundet sig misfornøjet med den; thi straks efter skrev han til Biskoppen, at han frasagde sig Inspektionen, da Forsamlingerne var ulovlige og Grundtvigs Prædiken havde været en Oppositions-Prædiken.

Den Uge gik dog rolig hen. Det var først efter at Kancelliet havde stoppet Munden paa Harmsen, at det vilde forfølge sin Sejr. Nu blev Grundtvig og Siemonsen paa Biskop P. E. Müllers Foranledning hver for sig kaldte for Politimesteren, Bræstrup.

To Gange, nemlig Mandag den 27. Februar og Tirsdag den 28. Februar om Formiddagen blev Grundtvig opkaldt paa Politikamret, og det blev betydet ham, at Forsamlingen paa „Rolighed“ var ophævet. Grundtvig spurgte Bræstrup, om han havde gjort noget ondt, siden han skulde for Politiet. Ja, det var Rygtet om disse Forsamlinger. „Ja Rygtet“, sagde Grundtvig, „vent, til I har noget at klage over. For Resten er det sandt, jeg vil holde Forsamling. Og dermed Basta.“ „Jeg opsætter det paa ingen Maade“, sagde Grundtvig samme Dag til Ferdinand Fenger. Dagen efter skriver Grundtvig til G. Busck*): „Det skulde

*) G. Buscks Levnedsløb, S. 91.

naturligvis betyde, at jeg ingen maatte holde, da det netop var paa Grund af min Deltagelse, man havde fundet Tingen værd at forbyde. Gud ske Lov, det forknyttede mig ingenlunde, og efter en lang Samtale med Biskoppen i Aftes, blev vi om-sider enige om, at naar jeg vilde kalde Forsam-lingerne Bedetimer, hvad jeg umulig kunde vægre mig ved, da vilde han gjøre alt, hvad der stod i hans Magt for, at jeg kunde holde dem ubehindret, og han haabede vist, det skulde lyk-kes ham. Det haaber jeg ogsaa vist for Herrens Skyld, og haaber mer end det, thi, efter alt at slutte, vil Kirken ogsaa blive Siemonsen og mig overladt paa taalelige Vilkaar, og da er sikkert det bedste sket, som under nærværende Omstænd-igheder var muligt, ja selv ønskeligt, thi du véd, og Herren véd det endnu bedre, at jeg ønsker ikke at komme et Haarsbred længere fra Stats-Kirken, end Troens Sikkerhed og Ordets Virksom-hed kræver.“ Vi kan hermed jævnføre, hvad Grundtvig om denne bevægede Tirsdag har skrevet i „Kirkespejlet“: „Samtalerne paa Politikam-ret gjør ingen Regning paa Udødelighed, og jeg skal da heller ikke stræbe at forevige dem, som jeg maatte holde med Bræstrup, der slet ikke kunde gaa ind paa min Betragtning af Sagen, at hvad jeg vilde bruge mine Værelser til, kom ingen ved, før man saa, det var noget ulovligt, og at hvor jeg vilde tale Guds Ord, kom ikke Politiet ved, da jeg med kongeligt Forlov var indviet til

at tale det frit baade hemmeligt og aabenbar, baade i Lys og i Løn; saa jeg skal kun tilføje, at jeg efter hans Anmodning gik til Biskoppen for, om muligt, at tale mig til Rette med ham. Biskoppen, P. E. Müller, som paa Oldgranskningens Vegne ellers var en af mine faa Velyndere og til Hverdagsbrug en meget spagfærdig Mand, fandt jeg vel nu meget ophidset, men efter timelang Samtale, hvorunder jeg med Flid stræbte baade at overbevise hans Forstand og røre hans Hjærte, lovede han dog at gjøre sit bedste for at skaffe mig Lov til Forsamling paa Loftet, naar jeg hverken vilde uddele Nadveren eller ved den for Resten fri Salmesang bruge Lindbergs „Zions Harpe.“

Mandag den 27. Februar og Tirsdag den 28. Februar var Siemonsen ogsaa indkaldt paa Politikamret. Tre Gange maatte han møde hos Politimesteren, og maatte her love midlertidig at opheve sine Missions-Bedetimer og Onsdagsbibellæsningen. Næste Dag, Onsdag den 29. Februar, stod der da ogsaa en Politibetjent udenfor Siemonsens Dør, som jog Folk hjem igjen. Politimesteren vilde gjærne have overtalt ham til at frasige sig Prædikenen i Forsamlingen hos Lindberg; men han erklærede, at naar Lindberg kaldte ham, kunde han ikke undslaa sig for at komme, og at Politimesteren selv maatte afgjøre med Lindberg, om denne vilde indstille Forsamlingerne hos sig eller ikke.

Saa blev da Lindberg kaldt til Politimesteren Tirsdag Aften. Det var den Aften altsaa, Grundtvig sad og taledede med Sjællands Biskop. Men da Brevet ej traf Lindberg hjemme den Dag, kom han først til Politimesteren Onsdag den 29. Februar om Formiddagen efter Kl. 10. Efter at have læst baade Lov og Anordninger for Politimesteren og disputeret baade pro et contra, erklærede Lindberg, at han var villig til for Øjeblikket at ophæve Forsamlingerne hos sig om Formiddagen, men dersom man forbød Grundtvig at prædike paa Pakloftet næste Søndag Formiddag, da vilde han holde den allerede berammede Aftensang hos sig samme Dags Eftermiddag. I øvrigt forbeholdt han sig sin Ret til, saa snart det syntes ham fornødent, at fortsætte Forsamlingerne hos sig.**) Ley fortæller, at Lindberg blev truet med, at Politimagt vilde blive anvendt. Han protesterede derimod og sagde, at saa vilde han tale fra sit Vindue til Folket paa Landevejen. — Man truede ham da med Arrest. Lindberg ventede virkelig, det vilde komme saa vidt; men fordrede i saa Fald Kavtion og at den, der lod ham arrestere, skulde arresteres med og sidde saa længe, til Sagen, han vilde føre, var afgjort. Endnu samme Aften silde gik Lindberg til Biskoppen, og her havde han en Kamp, som var den haardeste, han hidtil havde stridt i sit Liv. „Biskoppen kaldte

*) Brev fra Parmo Petersen til Luplau d. 7. Marts 1832.

det altsammen Sværmeri og vilde paa ingen Maade lade sig overbevise; og det viste sig noksom, at han kæmpede med fremmede Vaaben, nemlig med Mynsters, thi et nyligt udkommet Stykke i Ugebladet, der upaatvivlelig var af Mynster, hvem og Jens Møller vist ufrivilligen havde forraadt som Forfatter, indeholdt alle de Vaaben, hvormed Biskoppen fægtede. Kvintessensen af denne Afhandling var nemlig denne, at som Lærefrihed ved Universitetet var absolut nødvendig, for at Sandheden ved Grunde pro et contra kan udmidles, saaledes var denne Frihed af samme Grund nødvendig i Kirken, og hvo, der nu ikke vilde finde sig i denne Frihed, den fik at udtræde af Statskirken; men en saadan var at anse som en Oprører imod den bestaaende Orden og burde som saadan lide Skaar i sin borgerlige Frihed.“*) Lindberg gjendrev Biskoppen Stykke for Stykke; men denne vilde ikke lade sig overbevise. Han kaldte gjentagne Gange Lindberg for en Sværmer og sagde: Det er mig, som har foranlediget Politiets Mellekomst. — Hvad er De for en Bisp, sagde L., skulde De ikke hellere med Ordets Sværd end med Politiets Stokke bringe de formentlig vildfarende paa rette Vej. — Nej, han var en Sværmer, og Bispen holdt sig kun til Loven. — Ja, Loven (L. havde den med), lad os da se, hvad den siger. — Nej, De er en Sværmer. — Lindberg bad ham

*) Brev fra Parmo Petersen til Luplau d. 7. Marts 1832.

nu for de nødlidende kristnes Skyld, bad ham med Taarer, bad ham ogsaa for Grundtvigs Skyld, som han jo dog holdt lidt af, at være en mild Bisp. Men Biskoppen var saa haard som en Sten. Endelig udmattedes Lindberg; han kunde kun græde. „Men da gav Gud ham Kraft til at vove det sidste Angreb, og det lykkedes. Vil De nu endelig ikke med det gode, saa skal de med det onde. Vil De da, at jeg skal sigte Dem med alle de andre, som en falsk Lærer, og som den, der har brudt Deres Embeds-Ed? Det hjalp. Ja, sæt Dem nu lidt ned og lad os tale om det, lød Biskoppens Ord. Og saa talte de da saaledes om det, at inden de skiltes ad, gav Biskoppen Lindberg sit Æresord paa, at han næste Morgen, Torsdag, skulde gaa til Kongen og udvirke, at Grundtvig uhindret næste Søndag maatte prædike paa Pakloftet.“

P. E. Müller holdt ogsaa sit Ord; Torsdag d. 1. Marts gik han til Frederik den sjette. Kongen sad den Dag i Højesteret; men om Eftermiddagen maa nok en Kabinets-Ordre være udstedt; thi den 2. Marts Kl. 1³/₄ Formiddag var Bevillingen færdig til Kancellipræsidentens Underskrift. Muligt det var Bispen, der foreslog Kongen at overlade Grundtvig den ledige Frederiks Kirke til Aftensangs-Gudstjeneste.

Bevillingen lød saaledes:

„Allerhøjeste Reskript angaaende Pastor N. F. S. Grundtvigs Aftensangs-Prædikener i Frederiks tyske Kirke.

Hans Majestæt har under Gaars Datum allernaadigst resolveret saaledes:

Vi vil allernaadigst have vort Kancelli bemyndiget til at tilkjendegive Biskoppen over Sjællands Stift, at det tillades forhenværende residerende Kapellan ved vor Frelsers Menighed paa Kristianshavn, Grundtvig, indtil videre at holde dansk Aftensang i Frederiks tyske Kirke sammesteds, dog saaledes, at Ritualet følges, at den autoriserede Salmebog*) bliver brugt og at alle andre Love med Hensyn til den offentlige Gudstjeneste vorder efterlevede. Derhos vil vi allernaadigst have bestemt, at Betjenterne ved Frederiks tyske Kirke skal fungere ved bemældte Gudstjeneste, og at to Tavler ombæres, af hvilke den første skal være til Fordel for Kirken, og den anden for Kirkebetjenterne.

Denne allerhøjeste Resolution, som under Dags Dato herfra meddeles Biskoppen over Sjællands Stift og Patronatet for Frederiks tyske Kirke paa Kristianshavn, skulde Kancelliet tjenstlig tilmælde Hr. Politichefen til behagelig Efterretning.

Det kongelige danske Kancelli, d. 2. Marts 1832.
Stemann. Ørsted. Lassen. Lange.
Hansen. Bentzen.“

*) Der var givet Grundtvig Tilsagn om „fri Salmesang“, men „ved List“ blev dette gjort til intet. Selv som Olding vidste Grundtvig ikke, hvem der havde været Skyld heri. Jvf. H. Brun: Grundtvigs Levnetsløb I. s. 94.

Da denne kongelige Bevilling først kom ud Fredag Aften, maatte Bræstrup standse Adresseavisen, til Grundtvigs Navn kunde komme blandt Prædikanterne, uden at tænke paa, hvilken Triumf det i Grunden var for den ærgerlige Præst. Da Student Ley Lørdag Eftermiddag kom til Grundtvig og hilste paa hans Kone, lukkede Grundtvig sin Dør op, rakte Ley Haanden og drog ham ind til sig. Grundtvig var hjærtelig. „Det er velsignet, det er dejligt, jeg faar dog nok endnu Glæden at se under de graa Haar“, sagde han. Grundtvig fortalte de foregaaende Dages Begivenheder: Den 28. Februar var han hos Bispen; denne havde sagt, at vilde Grundtvig være Præst ved Frelzers Kirke, saa skulde der intet være i Vejen; men til at holde slige Forsamlinger, kunde han ikke give sit Minde. Mod Ansøgningen havde han i det væsentlige intet haft; men i Følge sin Form var den en Dadel imod Gejstligheden. Dog til sidst bragte G. det saa vidt, at Bispen lovede at bede Kongen om Tilladelse til Forsamlingen under Navn af Bedetimer. G. sagde, han maatte kalde dem, hvad han vilde. Under 28. indgav da Bispen sin Forestilling og Anbefaling, som ses af Bevillingen, hvor der udtrykkelig staar den 28. Ley tøjler til: „Lindbergs Lovprædiken den 29. kan altsaa paa ingen Maade have bevirket det hele, men Grundtvig tror gjerne, at den kan have fremskyndet det. At det blev Frederiks Kirken, vi fik, det tilskriver baade

Grundtvig og Lindberg, næst Gud, vor vennelige Konge.“

Fastelavns Søndag den 4. Marts 1832 stod Grundtvig nu atter paa Prædikestolen i den danske Statskirke. For en uhyre Vrimmel af Tilhørere prædikede Grundtvig den Søndag. Grundtvig var nu lidt skaldet og lidt graanet, da han traadte frem paa Prædikestolen over Alteret, vel ikke i samme Kirke, men dog i en Kirke paa detsamme Kristianshavn, hvor han sluttede i Aaret 1826. Han prædikede den Dag om Ordet og Daaben med Herrens Ord hos Esaias i det 62. til Indgang: „For Zions Skyld vil jeg ikke tie og for Jerusalems Skyld vil jeg ikke være stille.“

Ley siger: Kirken var propfuld, just derfor klang Salmerne som Kattun; thi Kirken er slet bygget. Vi forstaar det godt, naar Grundtvig skriver til Busck: „altsaa mat, bespændt og daarlig, men mine Studier var velsignede, det maatte trøste mig, og for mine kristelige Tilhøreres Glæde baade havde Herren jo forud sørget og vil fremdeles sørge overordenlig, til vi kommer i Orden med Ordet og Sakramenterne.“ Den foregaaende Uges Begivenheder maatte nok kunne matte og spænde selv en Kæmpenatur som Grundtvigs. Den 5. Marts skrev Busck til Grundtvig: „Nu, kjære Ven, vor Herre Jesus være lovet! baade for hvad han har gjort og for, hvad han vil gjøre, thi han, som nu har lagt et sødt og inderligt Halleluja paa vore Læber, han vil lægge et endnu

større, naar vi med ham og han med os faar det bragt saa vidt i Kirkesamfundet, at vi kan sige til vore Børn, naar vi gaar her fra: Børnlille, hold nu fast paa, hvad I har, saa er Gud med Eder og I kommer til os igjen om en liden Stund! O, Gud ske evig Lov og Tak, at han, som „Kirkens Gjenmæle“ blev lagt i Hjærte og Mund her oven fra, er kommen til Orde saa nær vor danske Statskirke og paa en saa god og venlig Maade for vort elskede, dyrebare Fædreneland.“

Og hvide Tirsdag skrev Grundtvig til Gunni Busck: „Kjære Ven og Broder i Herren! Vi er jo i ingen Henseender ved Maalet, men vi er i alle Maader paa gode banede Veje og har en god Ledsager, som vi véd, vil ikke forlade os paa Halvvejen . . . ja, jeg har grædt af Glæde og er rede dertil, hver Gang, det falder mig ind, hvad Gud har gjort, hvor stærk og blid vor Gjenløser har vist sig, hvorledes han ombandt sit Sværd og fór frem for Sandheds Skyld med Sagtmodighed, og hvor herlig han bar Sejr hjem uden anden Blodsudgydelse end den gamle, den store, den evig gyldige, hvormed han købte os af Hedninger, Stammer og Tungemaal, til Konger og Præster for Gud og sin Fader. Ja, Broder i Kristo, vor Glæde skal være som Glæden om Høsten, thi Gud, der han havde gjort Jorden tørstig, glædede den med Velsignelsens Regn, snart skal vi se Højene skjulte med Faar og Dalene bølge med Korn, de skal raabe, de skal sjunge i Kor med Skovens

Fugle: du kroner Aaret med Grøde, Gud vor Gud skal velsigne os!

Jeg var i Gaar hos Majestæten og takkede ham, og jeg fik ikke en Gang lidt Utak, som jeg var beredt paa at tage uden Knur, og selv den faderlige Formaning at benytte Tilladelsen godt, fik jeg kun med allernaadigste Erklæring, at det vidste Majestæten, jeg vilde. Ikke turde jeg dølge, at Sakramenterne hørte nødvendig til min Præstestilling, naar den skulde blive velsignet frugtbar paa Fred og Glæde, thi det maa ikke siden siges, at jeg havde vakt Forventninger, som maatte skuffe, men jeg var og skulde være veltilfreds med hverken at faa Ja eller Nej for Øjeblikket. Ogsaa med Biskoppen maatte jeg tale derom, og der lod det til at holde haardt (dog især med Hensyn paa de andre Præster), men den Gud, som gjorde, at Biskoppen uden at bryde sig om disse, gjorde den Indstilling, vi nu glæder os ved, hvad kan og vil han ikke gjøre, naar vi kun tror ham dertil og bier efter ham, thi den, som tror, forhaster sig ikke.“

Grundtvig fik da ogsaa Kraft til at bie hele syv Aar, i hvilke Sakramenternes rette Brug var ham og hans Venner berøvet. I disse Aar fortsatte han det Arbejde for Sognebaandets Løsning og Præstefrihed, som han alt 1831 i sit Skrift: „Skal den lutherske Reformation virkelig fortsættes“, havde begyndt at slaa til Lyd for. Og i disse Aar begyndte han at samle Sang-

værket til den danske Kirke. En af de første Salmer i Sangværket er denne:

„Hos Herren paa det høje
 stod Simon Jonæ Søn,
 som Solen var hans Øje,
 som Lys hans Klædning skjøn.“

Den har senere faaet denne Begyndelse: „Med Straalekrans om Tinde“. Jeg gjætter paa, at denne Salme er bleven til kort efter hin 6. Søndag efter Helligtrekonger, da Grundtvig første Gang var i Forsamlingen paa Kalkbrænderiet.

Da Grundtvig 1832 skrev sin Bog „Om Daabs-pagten“, begynder han denne med en Redegjørelse for sin Begjæring om at maatte træde ud af Statskirken i følgende Ord: „Efterslægten og selv den nærværende Slægt vil have ondt ved at tro sine Øjne, naar den ser, at vor Tros Modstandere i Steden for deri at se et sjældent Offer, lagt lige saa vel paa Fædrelandets og Borgerfredens som paa Tros- og Samvittighedsfrihedens Alter, tværtimod saa en skrækkelig Fornærmelse, som der vilde megen Kjærlighed til at undskylde hos de rasende Zeloter, som begik den.“

Ser vi nu tilbage paa dette første Skridt, som Grundtvig gjorde for at træde ud af den danske Statskirke, da fortæller hint Stykke Kirkehistorie os lydt og klart nok om, at Grundtvig tænkte derpaa alene, fordi de kristnes Nød var saa stor, at det syntes fuldstændig nødvendigt for Livets Skyld. Men med sit aabne Aandsøje for

Herrens Vilje og med sit ydmyge Hjærtelag til at følge den, greb Grundtvig med Glæde den snævre Udvej til at blive i den danske Statskirke, som aabnede sig for ham ved Tilbudet om at maatte forkynde Ordet i Frederikskirken. Thi det stod klart for Grundtvig, at i den danske Statskirke var der ganske anderledes gunstige Vilkaar for ham til at virke for kirkelig Frihed og Frigjørelse. Men da han saa atter stod som Præst i den danske Statskirke, saa stillede han uafadeligt og urokkeligt Kravene paa kirkelig Frihed; men havde stadig Tid til at bie, om han endogsaa tænkte sig den Mulighed, at der maaske en Gang vilde blive en Ende med Taalmodigheden for Livets Skyld.

